

ORIGINAL RESEARCH PAPER

A comparative study of the insurer's liability in Iran versus leading countries (France, Japan, and the United States), including its legal challenges

Mehdi Molaei*

Master, Department of Law, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Tehran Branch, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 29 December 2024

Final revision: 9 March 2025

Accepted: 24 April 2025

Early online access: 24 April 2025

Published: 1 January 2026

Keywords:

Damage payment

Insurer

Insurer's liability

Legal obligations

Natural disasters

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: With the increasing frequency and severity of natural disasters such as earthquakes, floods, storms, and wildfires, the need for effective and efficient insurance coverage to compensate for damages to individuals and property is increasingly felt. In many countries, including Iran, natural disaster insurance is recognized as a key tool for risk management and reducing the financial burden of such disasters. However, numerous challenges in the field of natural disaster coverage, including the limitations of the insurer's responsibilities and obligations, weaknesses in insurance contracts, and the like, can affect the efficiency of insurance systems. Therefore, the main objective of this study is to identify the responsibilities of insurers in fulfilling their obligations and paying for damages resulting from natural disasters and the related challenges.

METHODS: To analyze the responsibilities of insurers for damages caused by natural disasters, existing legal texts, including jurisprudential, legal books, and published domestic and foreign articles, were studied. Accordingly, the method of this article was library-based, analytical, and descriptive. First, the jurisprudential and legal foundations and the responsibility of insurers for damages caused by natural disasters were examined, and then the provision of insurance services and the legal challenges faced by insurers in paying damages caused by natural disasters in various countries, including Iran, the United States, the United Kingdom, France, and some other countries, were analyzed.

FINDINGS: The analysis reveals substantial legal and operational disparities in how insurer liability for natural disasters is legislated and implemented. In Iran, while Articles 19 to 22 of the Insurance Law stipulate that the insurer's fundamental obligation is to compensate for damages incurred based on the specific terms stipulated in the contract, this framework is often inadequate due to its optional nature regarding comprehensive disaster coverage. Despite the existence of Article 953 of the Civil Code (concerning force majeure) and ongoing legislative efforts to expand the scope of insurance coverage, catastrophic damages resulting from major natural disasters still fail to receive adequate and full compensation under the current general insurance framework, primarily due to the ambiguity regarding coverage exclusions and the non-mandatory nature of comprehensive natural disaster policies. A significant procedural hurdle in Iran is that the burden of proof for the occurrence and causality of the incident lies squarely with the policyholder, a requirement that often prolongs and complicates the damage payment process, leading to consumers' dissatisfaction and increased litigation. This contrasts sharply with developed countries, where legislative frameworks are designed with a stronger emphasis on consumer protection and streamlined claims processing. In countries like France and the United States, laws mandate contract transparency and strategically shift the burden of proof to the insurer, thereby facilitating the damage payment process considerably. Furthermore, in these leading countries, the occurrence of major disasters is frequently verified by official government documents (e.g., presidential declarations or ministerial decrees in France), which automatically trigger claims processing and eliminate the need for complex and independent proof by the policyholder. The legal philosophy in these jurisdictions often dictates that insurer obligations include compulsory disaster insurance as a basic coverage component, thereby creating a minimum floor of protection. For instance, Japan operates a specialized, partially state-backed earthquake insurance system, which ensures the continuity of coverage despite unique seismic risk. Additionally, the Natural Disaster Insurance Fund (NDIF) in Iran currently operates under severe constraints, collecting low premiums and relying heavily on government-supervised support services, which frequently encounter both financial and implementation challenges. Conversely, in the United States, Japan, and France, commercial disaster insurance is highly developed, operates under strict governmental oversight (e.g., through reinsurance pooling or state guarantee mechanisms), and adheres to established global standards and rapid claim settlement protocols, which translates into much faster, fairer, and more transparent claims payments to the affected populace.

CONCLUSION: Iran's existing legislative and regulatory approach to natural disaster coverage is characterized by a significant structural difference compared to developed countries such as the United States, France, and Japan. The model in Iran is heavily reliant on a dominant governmental role in providing disaster compensation and support, with the private insurance sector playing a comparatively smaller, and often supplemental, role. This disproportionate reliance on state intervention creates systemic vulnerabilities. To dramatically improve the status of natural disaster coverage and enhance societal resilience, comprehensive reform is recommended. Key necessary steps include: reforming general insurance laws to mandate clearer inclusion of natural disaster risks and eliminate coverage ambiguity; providing stronger legislative and procedural support for insured individuals by reversing the burden of proof; establishing clear and unambiguous definitions of insurer obligations and exclusions in policy language; and, crucially, strengthening the role and capacity of the private sector through public-private partnerships, mandatory reinsurance mechanisms, and regulatory incentives to increase premium collection and market penetration. Learning from the robust, multi-layered risk-sharing and swift compensation experiences of best practices like France (CatNat model) and Japan (specialized risk pooling) can provide the necessary blueprint to improve claims processes, reduce existing structural problems, and ensure timely financial recovery for policyholders.

*Corresponding Author:

Email: Mehdi.molaei4026@iaui.ir

Phone: +9821 808581023

ORCID: 0009-0009-6763-2057

DOI: 10.22056/ijir.2026.01.03

مقاله پژوهشی

مطالعه تطبیقی مسئولیت بیمه‌گر در ایران با کشورهای پیشرو (فرانسه، ژاپن و آمریکا) و چالش‌های قانونی آن

مهدی مولائی

دکترشناسی ارشد، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران، تهران، ایران.

چکیده:

پیشینه و اهداف: با افزایش فراوانی و شدت بلایای طبیعی، نظیر زلزله، سیل، طوفان و آتش‌سوزی، نیاز به پوشش‌های بیمه‌ای مؤثر و کارآمد برای جبران خسارات وارده به افراد و اموال احساس می‌شود. در بسیاری از کشورها، از جمله ایران، بیمه بلایای طبیعی به عنوان یک ابزار کلیدی برای مدیریت ریسک و کاهش بار مالی ناشی از این بلایا شناخته می‌شود. با این حال، چالش‌های متعددی در زمینه پوشش بلایای طبیعی شامل حدود مسئولیت‌ها و تعهدات بیمه‌گر، ضعف قراردادهای بیمه و ... وجود دارد که می‌تواند بر کارایی نظام‌های بیمه‌ای تأثیر بگذارد. براین اساس هدف اصلی این مطالعه، تطبیق مسئولیت بیمه‌گر در عمل به تعهدات و پرداخت خسارات ناشی از بلایای طبیعی و چالش‌های مرتبط با آن در ایران و کشورهای پیشرو است.

روش‌شناسی: به منظور تحلیل مسئولیت بیمه‌گران در برابر خسارات ناشی از بلایای طبیعی از متون حقوقی موجود از جمله کتب فقهی، حقوقی و مقالات منتشرشده داخلی و خارجی استفاده شد. بر این اساس روش کار این مقاله، به صورت کتابخانه‌ای و تحلیلی و توصیفی بود. ابتدا به بررسی مبانی فقهی و حقوقی و مسئولیت بیمه‌گران در برابر خسارات ناشی از بلایای طبیعی پرداخته شد و در ادامه به صورت مرور مقایسه‌ای به تحلیل ارائه خدمات بیمه‌ای و چالش‌های قانونی بیمه‌گران در برابر پرداخت خسارات ناشی از بلایای طبیعی در کشورهای مختلف از جمله ایران، آمریکا، انگلیس، فرانسه و برخی دیگر از کشورها پرداخته شد.

یافته‌ها: مواد ۱۹ تا ۲۲ حقوق بیمه، تصریح می‌کنند که بیمه‌گر موظف است خسارات وارده را بر اساس شرایط تعیین شده در قرارداد، جبران کند. با توجه به ماده ۹۵۳ قانون مدنی و تلاش‌های گسترده برای توسعه پوشش بیمه‌ای، بلایای طبیعی همچنان از جبران کامل خسارات در چارچوب بیمه‌ای فعلی برخوردار نیستند. در نظام حقوقی ایران، اثبات وقوع حادثه بر عهده بیمه‌گذار است که می‌تواند فرآیند پرداخت خسارت را طولانی کند. در کشورهای پیشرفته‌ای مانند فرانسه و آمریکا با شفافیت قراردادهای انتقال بار اثبات به بیمه‌گر، فرآیند پرداخت خسارت را تسهیل می‌کنند و اسناد معتبر دولتی به صورت خودکار این بلایا را تأیید می‌کنند و نیاز به اثبات مستقل توسط بیمه‌گذار نیست. در این کشورها، قوانین به نفع بیمه‌گذار تنظیم شده و تعهدات بیمه‌گر شامل بیمه‌های اجباری برای حوادث طبیعی است. علاوه بر این، خدمات حمایتی در ایران بیشتر تحت نظر حاکمیت و دولت بوده که با مشکلات مالی و اجرایی مواجه است و صندوق بیمه بلایای طبیعی حق بیمه پایینی دریافت می‌کند. در حالی که در کشورهایی مانند آمریکا و ژاپن، بیمه‌های تجاری با نظارت شدید دولتی و استانداردهای جهانی ارائه می‌شوند و پرداخت‌ها سریع‌تر و شفاف‌تر انجام می‌شود.

نتیجه‌گیری: رویکرد ایران در پوشش بلایای طبیعی با کشورهای توسعه‌یافته مانند آمریکا و فرانسه به طور قابل توجهی متفاوت است. در ایران، دولت نقش اصلی را در پوشش بلایای طبیعی ایفا می‌کند و بخش خصوصی نقش کمتری دارد. برای بهبود وضعیت پوشش بلایای طبیعی، اصلاح قوانین بیمه‌ای، حمایت بیشتر از بیمه‌گذاران، شفاف‌سازی تعهدات و تقویت نقش بخش خصوصی ضروری است. الگوبرداری از تجربیات موفق کشورهای دیگر می‌تواند به بهبود فرآیندها و کاهش مشکلات موجود در این زمینه کمک کند.

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله:

دریافت: ۹ دی ۱۴۰۳

بازنگری نهایی: ۱۹ اسفند ۱۴۰۳

پذیرش: ۴ اردیبهشت ۱۴۰۴

زودآیند: ۴ اردیبهشت ۱۴۰۴

انتشار: ۱۱ دی ۱۴۰۴

کلمات کلیدی:

بلایای طبیعی

بیمه‌گر

پرداخت خسارت

تعهدات قانونی

مسئولیت بیمه‌گر

*نویسنده مسئول:

ایمیل: Mehdi.molaei4026@iau.ir

تلفن: ۰۲۱ ۸۰۸۵۸۱۰۲۳

ORCID: 0009-0009-6763-2057

DOI: 10.22056/ijir.2026.01.03

توجه: مدت‌زمان بحث و انتقاد برای این مقاله تا ۱ آوریل ۲۰۲۶ در وب‌سایت IJIR در «نمایش مقاله» باز است.

نشان‌دهنده تفاوت در مسئولیت اثبات حادثه، ضعف قراردادهای در ایران، و موفقیت سیستم‌های اتکایی در کشورهای پیشرو است.

مبانی نظری پژوهش

بلایای طبیعی

بلایای طبیعی به مجموعه‌ای از حوادث زیان‌بار گفته می‌شود که منشأ انسانی ندارند. این حوادث معمولاً پیش‌بینی‌ناپذیرند یا حداقل از مدت‌های طولانی پیش از وقوع نمی‌توان آن‌ها را پیش‌بینی کرد. بلایای طبیعی می‌توانند ناشی از عوامل مختلفی مانند زمین‌لرزه، سیل، طوفان، آتشفشان، خشکسالی و امثال آن‌ها باشند (Swiss Re Institute, 2019). این حوادث را معمولاً نمی‌توان پیش‌بینی کرد یا دست‌کم از مدت‌های طولانی قبل نمی‌توان وقوع آن‌ها را پیش‌بینی کرد. واژه «بلای طبیعی» ممکن است گمراه‌کننده یا «بدآموز» باشد و عده‌ای خسارت‌های ناشی از این حوادث را در قالب‌های کاملاً قهری دسته‌بندی کنند که انسان توان پیشگیری از آن را ندارد. مثلاً، «بلا» دانستن زلزله این امکان ذهنی و عملی را برای دولت فراهم می‌سازد که از بار مسئولیت پیش از حادثه شانه خالی کند و فقط پس از وقوع زلزله، در حد دلخواه به مصیبت‌دیدگان «اعانه» پرداخت کند (Wikipedia Contributors, 2024).

سه طوفان بزرگ هاروی، ماریا و ایرما در فاصله چهار هفته در سال ۲۰۱۷ به ایالات متحده رسیدند و یک ماه بعد با آتش‌سوزی‌های جنگلی در کالیفرنیا شمالی رخ داد (Aghakouchak et al., 2020). طوفان هاروی در ۲۵ اوت در تگزاس به‌عنوان طوفان رده ۴ به‌خشکی رسید و به حدود ۲۰۰۰۰ خانه آسیب وارد کرد (Swiss Re Institute, 2018). در ۶ سپتامبر، طوفان ایرما، یکی از قوی‌ترین طوفان‌های ثبت‌شده در حوضه اقیانوس اطلس جزایر ویرجین ایالات متحده، پورتوریکو و فلوریدا کیز را تحت تأثیر قرار داد. پس از آن طوفان ماریا در ۱۹ سپتامبر از جنوب شرقی جزایر ویرجین ایالات متحده عبور کرد و روز بعد به‌عنوان طوفان رده ۴ به پورتوریکو رسید و خسارت قابل توجهی به زیرساخت‌ها وارد کرد. تأثیر مجموع این سه طوفان حدود ۲۶۵ میلیارد دلار خسارت مالی مستقیم بود که بر ۴۷ میلیون نفر تأثیر گذاشت. در اکتبر همان سال، حدود ۲۵۰ آتش‌سوزی در سراسر کالیفرنیا شمالی رخ داد که حدود ۸۹۰۰ سازه را با خسارت بیمه‌ای بیش از ۱۰٫۹ میلیارد دلار نابود کرد (Swiss Re Institute, 2018). توالی مشابهی از بلایای طبیعی، از جمله زلزله، سیل، طوفان و موج گرما، طی چند ماه ژان را در سال ۲۰۱۸ تحت تأثیر قرار داد. هرچند هیچ‌یک از این رویدادها به‌تنهایی خسارت بسیار سنگینی به‌بار نیاوردند، اما مجموع آن‌ها سال ۲۰۱۸ را به یکی از پرهزینه‌ترین سال‌های ثبت‌شده از نظر تلفات کلی تبدیل کرد (AIR Worldwide, 2019).

بیمه مسئولیت

بیمه مسئولیت، بیمه تعهد بیمه‌گذار در برابر خسارت وارد به اشخاص دیگر است. بیمه‌گذاران با استفاده از تسهیلات و شرایط

بلایای طبیعی رویدادهایی همچون زلزله، سیل، طوفان، آتش‌سوزی و دیگر پدیده‌های طبیعی را شامل می‌شود که می‌توانند خساراتی جدی به اموال و جان افراد وارد کنند. بلایای طبیعی و خسارات بیمه‌ناشی از آن در سال ۲۰۱۷ به حدوداً ۵۶ میلیارد دلار در سراسر جهان افزایش داشته است. خطرات ثانویه بیش از نیمی از خسارات بیمه جهانی در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ را تشکیل می‌دادند (Swiss Re Institute, 2019). آتش‌سوزی ۲۰۲۰-۲۰۱۹ استرالیا شامل حدود ۲۰۰ آتش‌سوزی هم‌زمان و متوالی از مرزهای ایالتی بود. این آتش‌سوزی‌ها باعث مرگ ۳۳ نفر شد و حدود ۳۰۰۰ خانه، کسب‌وکار و زیرساخت‌های دام و مزرعه را همراه با آسیب قابل توجهی به محیط زیست ویران کرد (Gissing, 2020).

خسارت ناشی از بلایایی طبیعی چنان است که عده زیادی از مردم را در وضعیت فاجعه‌آمیز قرار می‌دهد. دولت به‌علت محدودیت منابع، نمی‌تواند پاسخگوی همه خسارات باشد و آن را جبران کند و مداخله او بیشتر ماهیت ترمیمی دارد تا پرداخت خسارت. با لحاظ پیشرفت‌های وسیع و سریع در افکار سیاسی و حقوقی جوامع و نیز در اقتصاد و فناوری، و با توجه به تنوع خسارت‌های قابل مطالبه، ارکان مسئولیت مدنی سنتی هم نمی‌تواند پاسخگوی چنین خساراتی باشد (ملکی‌زاده و ناصحی، ۱۴۰۱).

طبق پیش‌بینی‌های صورت‌گرفته تغییرات آب‌وهوایی باعث افزایش فراوانی و شدت بلایای طبیعی می‌شود. در نتیجه، خسارات اقتصادی ناشی از بلایای طبیعی می‌تواند به‌طور چشمگیری افزایش یابد که خود پیامدهای قابل توجهی برای بخش بیمه خواهد داشت. از یک‌سو، افزایش خطر ناشی از تغییرات آب‌وهوایی مستلزم ارزیابی تغییرات مورد انتظار در آسیب و شامل پیش‌بینی‌های کافی تغییرات آب‌وهوایی در مدیریت ریسک است. از سوی دیگر، تغییرات آب‌وهوایی می‌تواند فرصت‌های تجاری جدیدی را برای بیمه‌گذاران به ارمغان بیاورد (Botzen et al., 2010). بر این اساس هدف اصلی این مقاله بررسی مسئولیت بیمه‌گر در عمل به تعهدات ناشی از خسارت بلایای طبیعی و چالش‌های قانونی مرتبط با آن در کشورهای پیشرو است. به‌منظور تحلیل مسئولیت بیمه‌گران در برابر خسارت ناشی از بلایای طبیعی از متون حقوقی موجود، از جمله کتاب‌های فقهی، حقوقی و مقالات منتشرشده داخلی و خارجی استفاده شد. بر این اساس روش کار این مقاله، کتابخانه‌ای و تحلیلی و توصیفی بود. ابتدا مبانی فقهی و حقوقی و مسئولیت بیمه‌گران در برابر خسارت ناشی از بلایای طبیعی بررسی شد و در ادامه به‌صورت مرور مقایسه‌ای و تطبیقی به تحلیل ارائه خدمات بیمه‌ای و چالش‌های قانونی بیمه‌گران در برابر پرداخت خسارت ناشی از بلایای طبیعی در کشورهای مختلف، از جمله ایران، آمریکا، انگلیس، فرانسه و دیگر از کشورها پرداخته شد. مقایسه ایران با سه کشور پیشرو در چهار محور تعهدات بیمه‌گر، نقش دولت، شفافیت قراردادهای، و تأثیر تغییرات اقلیمی انجام شد. با استفاده از رویکرد تحلیل کتابخانه‌ای اسناد حقوقی ایران، فرانسه، ژاپن، و آمریکا با رویکرد توصیفی-تطبیقی، یافته‌های اصلی

این بیمه‌نامه، تعهدات خود را در قبال دیگران بیمه می‌کند. بیمه مسئولیت، مسئولیت حوادث را بر عهده می‌گیرد. در بیمه مسئولیت، شرکت بیمه متعهد می‌شود که خسارت‌های مالی و جانی را که ممکن است به اشخاص ثالث وارد شود، جبران کند. در واقع، این بیمه از بیمه‌گذار در برابر مسئولیت‌هایی که در قبال دیگران دارد، محافظت می‌کند. به‌رغم رشد فزاینده میزان استفاده از بیمه‌های مسئولیت مدنی، هنوز ماهیت حقوقی این قرارداد آشکار نیست. توجیه آثار این قرارداد بر طرفین آن و اشخاص ثالث زیان‌دیده، صرفاً با تکیه بر شناخت ماهیت این قرارداد ممکن خواهد بود. فاصله گرفتن از قواعد عمومی قراردادها در بیمه‌نامه‌های مسئولیت، همچون تعهد بیمه‌گر در پرداخت خسارت به شخص ثالث زیان‌دیده حتی در صورت عمد بیمه‌گذار و سایر مواردی که با قواعد عمومی توجیه‌پذیر نیستند، همگی نشان از آن دارد که باید برای این نوع بیمه‌ها ماهیت مستقلی در نظر گرفت. هرچند در ایران نیز مانند انگلیس می‌توان از نظریه تعهد به نفع شخص ثالث و پرداخت خسارت منتسب به بیمه‌گذار سخن گفت، اما به نظر می‌رسد ماهیت قرارداد بیمه مسئولیت اجباری، تضمین جبران خسارت زیان‌دیده به حکم قانون و در محدوده قرارداد بیمه باشد (محقق داماد، ۱۳۹۳؛ مرادی فر و همکاران، ۱۳۹۹).

مسئولیت مدنی، بیمه و تأمین اجتماعی سه شریک عمده جبران خسارت زیان‌دیدگان محسوب می‌شوند. چنانچه خسارت از طریق مسئولیت مدنی یا مزایای جنبی (بیمه و تأمین اجتماعی) قابل جبران باشد، مسئله نحوه جمع مبالغ قابل پرداخت از طریق بیمه، تأمین اجتماعی و حق جبران خسارت از طریق نظام مسئولیت مدنی مطرح می‌شود (عباسلو و کرمی قهی، ۱۳۹۳). قانون‌گذار باید میان منافع بیمه‌گر و بیمه‌گذار توازن ایجاد کند و به همین دلیل از ذی‌نفع بیمه و مسئولیت بیمه‌گر در این موارد کمتر حمایت شده است. از این‌رو، تبیین قلمرو مسئولیت بیمه‌گر در این زمینه ضروری می‌نماید (شمسی و سلطانی، ۱۳۹۹).

مبانی فقهی و حقوقی

دیدگاه‌های گوناگونی درباره مبانی مسئولیت از منظر فقه امامیه مطرح شده، اما با توجه به محتوای قاعده لاضرر، احادیثی مانند من أضر... که بدون قید تقصیر آمده است و همچنین اقوال فقها می‌توان به این نتیجه رسید که «استناد عرفی ضرر» به‌عنوان مبنای مسئولیت قرار گرفته و تقصیر هم اگر اهمیتی دارد به‌سبب تأثیری است که در جهت احراز استناد عرفی دارد. از نگاه حقوق ایران اگرچه نظر مشهور بر آن است که تقصیر، مبنای مسئولیت است، اما نظریه استناد عرفی دیدگاهی موجه‌تر به نظر می‌رسد، زیرا می‌توان گفت، تقصیر هیچ موضوعیتی در مبنای مسئولیت ندارد، بلکه تنها طریقی است برای اثبات رابطه سببیت و استناد عرفی فعل به فاعل (رضایی و عابدی، ۱۴۰۰). نظریات سنتی مسئولیت مدنی با توجه به اینکه دولت نقشی در ایجاد بلایای طبیعی ندارد و عمل زیان‌بار آن مفقود است، قادر به پوشش خسارات ناشی از آن نیست. با توجه به پویایی قانون مسئولیت مدنی و تأثیر آن از نظریه‌های حقوق عمومی از جمله دولت رفاه و همبستگی

اجتماعی و نیز با اتکا به مبانی فقهی و سوابق حقوقی مسئولیت بدون تقصیر دولت، می‌توان با مشارکت صنعت بیمه و ایجاد صندوق بیمه بلایای طبیعی، الگوی مسئولیت مدنی بدون تقصیر دولت را در مواجهه با بلایای طبیعی تقویت کرد (ملکی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۳). در حقوق سنتی و فقه، احکام و قواعد متفاوتی در خصوص ایراد خسارت جانی و مالی به غیر در قالب قاعده اتلاف، ضمان دیه، غصب، و مزاحمت مطرح بوده است. شرایط ایجاد ضمان و آثار آن در هریک از این مباحث مستقل و متفاوت با دیگری بوده است، ولی حقوق مسئولیت مدنی، به تمام مباحث و مصادیق جبران خسارت، به‌صورت یکجا و سازمان‌یافته می‌پردازد و حتی مواردی چون تکلیف به پرداخت و جبران خسارت معنوی را، که در فقه اسلامی جایگاه چندانی ندارد، در چهارچوب این مباحث و شرایط کلی دربرمی‌گیرد (بابایی، ۱۳۹۹).

در فقه امامیه، مسئولیت مدنی عمدتاً مبتنی بر قاعده ضمان قهری و قاعده لاضرر است. طبق قاعده ضمان قهری (اتلاف)، هرکسی که موجب تلف مال دیگری شود، ضامن است؛ حتی اگر تقصیری نداشته باشد (Najafi, 2020). این قاعده به‌طور خاص در مواردی مانند غصب و اتلاف کاربرد دارد، اما می‌توان آن را به خسارات ناشی از بلایای طبیعی تعمیم داد، اگر ثابت شود دولت در پیشگیری یا مدیریت بحران قصور کرده است.

قاعده لاضرر «لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ فِي الْإِسْلَام»، به‌معنای نفی هرگونه ضرررسانی است. بر این اساس، دولت به‌عنوان نماینده مردم موظف است از ضرر رسیدن به اموال و جان شهروندان جلوگیری کند. اگر کوتاهی دولت در اجرای سیاست‌های پیشگیرانه (مانند ساخت سیل‌بند) به تشدید خسارت منجر شود، مسئول جبران است (مکارم‌شیرازی، ۱۳۷۰). نظریه حکومت به‌عنوان امین: براساس این دیدگاه، دولت امین مردم است و موظف به حفظ اموال و جان آنان است. اگر در انجام این امانت‌داری کوتاهی کند، مسئول خسارات ناشی از بلایای طبیعی است. نظریه دولت به‌عنوان امین به تحلیل و تبیین مسئولیت دولت و پیشگیری از خسارات ناشی از کوتاهی در مدیریت بحران (زلزله بم) کمک‌کننده است (مفید، ۱۳۶۸).

مسئولیت ناشی از قرارداد اجتماعی: طبق نظریه‌های حقوق عمومی اسلامی، دولت براساس بیعت و قرارداد اجتماعی تشکیل می‌شود و متعهد به تأمین رفاه و امنیت شهروندان است. این تعهد مسئولیت جبران خسارات ناشی از کوتاهی در مدیریت بحران را ایجاد می‌کند (ملکی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۳).

مسئولیت مدنی بدون تقصیر: در حقوق ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی بر پایه تقصیر استوار است، اما رویه قضایی و دکترین حقوقی با الهام از نظریه خطر و نظریه تضمین حق، مسئولیت دولت را در مواردی مانند بلایای طبیعی بدون نیاز به اثبات تقصیر پذیرفته است. این رویکرد با قاعده اتلاف در فقه همسو است که در آن، مسئولیت ناشی از نتیجه عمل (تلف مال) است، نه قصد یا تقصیر (بابایی، ۱۳۹۹).

نظریه همبستگی اجتماعی: براساس این نظریه، تمام اعضای

«رابطه بین شرکت‌های بیمه و کاهش خطر بلایای طبیعی: مروری بر ویژگی‌های کلیدی و مکانیسم‌های مقابله با تغییرات آب‌وهوایی» انجام شد. نتیجه‌گیری مقاله ارتباط و رابطه طبیعی بین شرکت‌های بیمه، رابطه اجباری که سال‌به‌سال شرکت‌های بیمه با آن مواجه‌اند و به‌ویژه ابزارهای متعددی را برجسته می‌کند که شرکت‌های بیمه در زمینه بیمه و بیمه اتکایی برای خطرات طبیعی ایجاد کرده‌اند. ضعف این مطالعه عدم تطبیق نتایج با کشورهای پیشرو در زمینه بیمه به‌منظور کاهش خطر بلایای طبیعی است.

ملکی‌زاده و همکاران (۱۴۰۳) مطالعه دیگری با عنوان «مسئولیت مدنی بدون تقصیر دولت در بلایای طبیعی» انجام دادند. نتایج نشان داد دولتی که قدرت عمومی را به نمایندگی از مردم در دست دارد و خدمات عمومی را هدف خود قرار داده است، نمی‌تواند به خسارات عظیم ناشی از بلایای طبیعی بی‌اعتنا باشد. جبران خسارت در این مسئولیت به شرایط اقتصادی و بودجه عمومی دولت و مشارکت مردم و منابع مالی صندوق بیمه بلایای طبیعی بستگی دارد و به همین دلیل نظام ترمیمی بر آن حاکم است، نه نظام جبران کامل. در این مطالعه نقش بیمه‌گران به‌عنوان بازیگران اصلی در تقسیم ریسک و جبران خسارت به حاشیه رانده شده است.

مقاله حسینی زحمتکش و همکاران (۱۴۰۰)، با عنوان «بررسی مسئولیت مدنی دولت در جبران خسارات مخاطرات طبیعی و نقش مدیریت بحران در کاهش آن (مطالعه موردی سیل)» نشان داد مدیریت بحران‌های طبیعی می‌تواند هزینه‌های ناشی از وقوع این بحران‌ها را که شامل هزینه‌های اقتصادی-اجتماعی و همچنین انسانی است، کاهش دهد. با بررسی نظریات نوین در خصوص مسئولیت مدنی دولت، نظریاتی همچون نظریه خطر به‌دلیل بی‌ارتباط نبودن با تقصیر پذیرفته نشدند و نظریاتی همچون دولت بیمه‌گر و تساوی شهروندان در تحمل هزینه‌های عمومی با نقایصی مواجه‌اند که نمی‌توان به‌خوبی در مسئولیت مدنی دولت ناشی از بلایای طبیعی از آن‌ها استفاده کرد، اما نظریات دولت رفاه و تضمین حق به‌خوبی این مسئولیت را پوشش می‌دهند. در این مطالعه مقایسه نظام‌مند با نظام‌های حقوقی پیشرو در نظر گرفته نشده است.

در مقاله **کوسکی (Kousky, 2019)**، به بررسی نقش بیمه بلایای طبیعی در بازیابی و کاهش ریسک پرداخته شد. ابتدا عملکرد بازارهای بیمه بلایای طبیعی به‌طور گسترده بررسی و سپس به شناسایی مطالعات تجربی درباره نقش بیمه بلایای طبیعی در بازیابی و تأثیرات بیمه بلایا بر کاهش ریسک پرداخته شد. یافته‌ها نشان داد که پوشش بیمه بازیابی را بهبود می‌بخشد، اما تأثیرات آن بر کاهش ریسک ممکن است کم باشد و مطالعات بیشتری به‌ویژه برای درک بهتر نقش بیمه در سازگاری با آب‌وهوا برای مقایسه نتایج بین اموال بیمه‌شده و بیمه‌نشده لازم است. در این مطالعه از رویکرد تطبیقی برای شناسایی الگوهای موفق و ناکام استفاده نشده است.

مطالعه آپورنز مگالانس (Iorns Magallanes, 2020)، با عنوان «مطالعات موردی در زمینه بیمه و جبران خسارت پس از بلایای طبیعی» انجام شد. با توجه به اینکه خطرات مالی در نیوزیلند و

جامعه (دولت، بیمه‌گران و مردم) در قبال خطرات طبیعی مسئولیت جمعی دارند. این دیدگاه در فقه با مفهوم «تعاونوا علی البر والتقوی» (قرآن کریم، ترجمه فولادوند، ۱۳۹۱، ماده: ۲) و تشکیل صندوق‌های بیمه همگانی توجیه می‌شود (ملکی‌زاده و ناصحی، ۱۴۰۱).

سیستم Cat Nat فرانسه مبتنی بر مشارکت دولت و بیمه‌گران خصوصی است. در فقه امامیه، این مدل با قاعده احسان (تسهیل جبران خسارت برای مردم) و اصل تعاون همخوانی دارد. الزام به بیمه اجباری زلزله در ژاپن با حکم ثانویه وجوب حفظ نفس در فقه قابل توجیه است که بر ضرورت پیشگیری از خطرات جانی و مالی تأکید می‌کند (رضایی و عابدی، ۱۴۰۰).

تدوین قانون خاص مسئولیت دولت: با الهام از قاعده لاضرر و نظریه تضمین حق، باید قانونی تصویب شود که مسئولیت دولت در جبران خسارات بلایای طبیعی را بدون نیاز به اثبات تقصیر، مشروط به کوتاهی در پیشگیری یا مدیریت بحران مقرر کند.

ایجاد صندوق بیمه همگانی بر پایه وقف: استفاده از نهاد وقف عام برای تأمین مالی صندوق بیمه بلایای طبیعی، مطابق با قاعده وقف در فقه که استفاده از اموال عمومی برای مصالح عامه را تجویز می‌کند (محقق داماد، ۱۳۹۳).

مروری بر پیشینه پژوهش

مقاله مرادی فر و همکاران (۱۳۹۹)، با عنوان «الزامات بازنگری در مسئولیت مدنی خسارات بلایای غیرمترقبه طبیعی به شهروندان در ایران (رویکردی مبتنی بر حقوق شهروندی و حکمروایی خوب بحران)» یافته‌ها نشان داد پیش‌بینی امکان خسارات ناشی از وقوع بسیاری از بلایای غیرمترقبه‌ای همچون سیل و زلزله با پیشرفت‌های علمی امروزی قابل تشخیص است و در صورت کوتاهی و قصور بخش دولتی و یا خصوصی باید خسارات ناشی از آن به شهروندان پرداخت شود. بنابراین، حکمروایی بحران را می‌توان به‌مثابه نظریه‌ای مناسب در جبران خسارت بلایای غیرمترقبه توسط دولت یا اشخاص، نظریه‌ای کارا و جامع به شمار آورد. این پژوهش اگرچه به تحلیل نقاط ضعف نظام حقوقی ایران پرداخته، اما مقایسه نظام‌مند با نظام‌های حقوقی پیشرو را در نظر نگرفته است.

نتایج مقاله **ملکی‌زاده و ناصحی (۱۴۰۱)**، با عنوان «جبران خسارت بلایای طبیعی بر مبنای مسئولیت مدنی جمعی (بررسی تحلیلی قانون تأسیس صندوق بیمه همگانی بلایایی طبیعی مصوب ۱۳۹۹/۸/۵)» نشان داد که با پذیرش مسئولیت جمعی و ایجاد سازوکار مناسب، می‌توان پای صنعت بیمه را به‌منظور جبران خسارت به میان آورد. قانون تأسیس صندوق بیمه همگانی بلایای طبیعی مصوب ۱۳۹۹/۸/۵ از این نظریه الهام گرفته است و در نوع خود قانونی مترقی محسوب می‌شود. در این مطالعه چالش‌های اجرایی و حقوقی این قانون (مانند نبود سازوکارهای شفاف برای توزیع خسارت، کمبود منابع مالی، یا عدم الزام به مشارکت بیمه‌گران خصوصی) را در مقایسه با کشورهای پیشرو بررسی نکرده‌اند.

مقاله **پاگانو و همکاران (Pagano et al., 2018)**، با عنوان

را در پذیرش بیمه بین مناطقی یافتند که به‌طور مشهودی بسیار مشابه بودند. **بوث و کندال (Booth & Kendal, 2019)** نیز بر این ناهمگونی و پیچیدگی تصمیم خرید بیمه تأکید کردند. آن‌ها رابطه بین بیمه کم و آسیب‌های اجتماعی-اقتصادی را بررسی کردند و نقش پیچیده‌ای یافتند که مستقیماً این دو را به هم مرتبط نمی‌کند. در مقاله **برلمان و اوریخ (Berlemann & Eurich, 2021)**، تفاوت‌های چشمگیری در رفاه فردی براساس خطر ارزیابی‌شده ناشی از بلایای طبیعی نشان داده شد. طیف وسیعی از کارها درباره طوفان کاترینا در ایالات متحده انجام شده است. کاترینا طوفان شدیدی بود که در سال ۲۰۰۵ نیواورلئان را درنوردید و باعث مرگ نزدیک به ۲۰۰۰ نفر و بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار خسارت شد.

پژوهش حاضر به بررسی تطبیقی مسئولیت بیمه‌گر در ایران با سه کشور پیشرو (فرانسه، ژاپن و آمریکا) می‌پردازد. درحالی‌که مطالعات پیشین بیشتر بر مسئولیت دولت و سازوکارهای بیمه داخلی تمرکز داشته‌اند، این پژوهش با تحلیل نظام‌مند و مقایسه بین‌المللی، به بررسی تفاوت‌های ساختاری در تعهدات بیمه‌گران، نقش دولت در تنظیم‌گری و چهارچوب‌های قانونی می‌پردازد. برخلاف کارهای قبلی، این مطالعه با تمرکز بر خلأهای موجود در نظام حقوقی ایران و ارائه الگوهای موفق بین‌المللی، در پی ارائه یک رویکرد تطبیقی و پیشنهادهای اصلاحی در حوزه قوانین بیمه‌ای است که در مطالعات پیشین مغفول مانده است.

روش‌شناسی پژوهش

مسئولیت بیمه‌گر در پرداخت خسارات بلایای طبیعی
ماده ۲۱ حقوق بیمه

خسارات وارده از آتش‌سوزی و مواردی که بیمه‌گر مسئول آن است:

- خسارت وارده به موضوع بیمه از حریق، اگرچه آتش‌سوزی در نزدیکی آن واقع شده باشد.
- هر خسارت یا تنزل قیمت وارده به اموال از آب یا هر وسیله دیگری که برای خاموش کردن آتش به کار برده شده است.
- تلف شدن یا معیوب شدن مال در موقع نجات دادن آن از آتش‌سوزی.

- خسارت وارده به اموال بیمه‌شده در نتیجه خراب کردن کلی یا جزئی بنا برای جلوگیری از سرایت یا توسعه آتش‌سوزی.

ماده ۲۲ حقوق بیمه

در بیمه‌های محصولات کشاورزی، دامی و منابع طبیعی در برابر بلایای طبیعی (مانند سیل، زلزله، طوفان، خشکسالی و غیره)، قیمت محصول، دام یا منبع طبیعی در زمان وقوع حادثه و براساس معیارهای کارشناسی تعیین می‌شود. برای تعیین میزان واقعی خسارت، هزینه‌هایی که به‌طور معمول برای برداشت، تولید یا پرورش محصول، دام یا منبع طبیعی صرف می‌شود، از قیمت تخمینی آن کسر خواهد شد. در هر صورت، میزان خسارت پرداختی از سوی

خارج از کشور در نتیجه برخی بلایای طبیعی، به‌ویژه سیل کاهش یافته است، این مقاله بخشی از پروژه چالش ملی در مورد بیمه و سایر مسئولیت‌ها برای جبران خسارات وارده به بخش مسکن از خطرات ساحلی مرتبط با افزایش سطح آب دریاست. نتایج نشان داد که ریسک، خسارت، هزینه و مسئولیت در حال حاضر تحت طرح‌های مختلفی قرار می‌گیرند. بیمه خصوصی، بیمه تحت حمایت دولت، قانون کار عمومی ۱۹۸۱، و مسئولیت شوراها می‌توانند برای تقسیم ضررها و جبران خسارت ناشی از بلایای طبیعی به کار روند.

در مقاله **گیسینگ و همکاران (Gissing et al., 2021)**، با عنوان «بلایای طبیعی مرکب در استرالیا: یک تحلیل تاریخی» از پایگاه داده بلایای طبیعی استرالیا و خسارات بیمه عادی استفاده کردند تا اثبات شود که بلایای مرکب مسئول بالاترین خسارات مالی فصلی هستند. اگرچه بلایای طبیعی کشور غالباً در ساحل شرقی رخ می‌دهد، ولی ممکن است شامل بلایایی در هر دو طرف قاره باشند. نتایج نشان می‌دهد که همراه شدن آتش‌سوزی و طوفان گرمسیری بسیار کمتر از آنچه به‌طور تصادفی انتظار می‌رود رخ داده است. این به این دلیل است که این خطرات بیشتر در شرایط آب‌وهوایی متضاد رخ می‌دهد. در این مطالعه به مسئولیت حقوقی بیمه‌گران و تطبیق آن با قوانین ملی پرداخته نشده است.

در مقاله **بوکارد (Boccard, 2018)**، با عنوان «بلایای طبیعی بر فراز فرانسه ارزیابی ۳۵ ساله» با استفاده از یک پایگاه داده اداری جامع، تأثیر رویدادهای شدید آب‌وهوایی در شهرهای فرانسه بین سال‌های ۱۹۸۲ و ۲۰۱۷ ارزیابی شد. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده در درازمدت، به‌ازای هر هزار نفر جمعیت، ماهانه ۲۲ نفر از ساکنان آسیب دیده بودند. نتایج نشان داد هزینه کامل اقتصادی بلایای طبیعی به‌ازای هر نفر ۲۲ یورو در سال تخمین زده می‌شود و بخش کوچکی از حق بیمه اموال را نشان می‌دهد. ساکنان مناطق امن در حال حاضر به کسانی که در مناطق پرخطر زندگی می‌کنند یارانه می‌دهند. در این مقاله به بررسی سازوکارهای بیمه‌ای فرانسه و نقش بیمه در کاهش ریسک پرداخته شده است، بدون آنکه رویکرد تطبیقی بین‌المللی برای شناسایی الگوهای موفق و ناکام به کار گرفته شود.

در مقاله **کوپچیان (Keucheyan, 2023)**، با عنوان «وضعیت محیط زیست و تغییر آب‌وهوا: طرح بیمه «Cat Nat» فرانسوی تحت فشار» به بررسی تنش‌های فزاینده در بیمه بلایای طبیعی، در پس‌زمینه تغییرات آب‌وهوایی پرداخته شد. برای درک این موضوع، از نظریه کریستین پارتی در زمینه «دولت سازنده محیط» استفاده شد. نتایج نشان داد که دولت بیش‌ازپیش تصمیمات مربوط به مدیریت بلایای طبیعی اتخاذ می‌کند و بیمه‌گران نقش سازنده‌ای در زمینه ارائه خدمات بیمه‌ای به منظور پوشش مناسب خسارات بلایای طبیعی ندارند.

در مقاله دیگر **برت و همکاران (Bradt et al., 2021)**، نرخ جذب بیمه سیل را در سطح سرشماری براساس تحصیلات، درآمد، سن و وضعیت مالکیت مدل کردند. آن‌ها درجه شگفت‌انگیزی از ناهمگونی

بیمه‌گر، از قیمت بیمه‌شده مندرج در بیمه‌نامه تجاوز نخواهد کرد.

اصل نخستین خطر

یکی از اصول حاکم بر قراردادهای بیمه اصل نخستین خسارت است که بیشتر در بیمه‌های آتش‌سوزی استفاده می‌شود، مثلاً کارخانه‌ای که فقط یک قسمت خاص را بیمه می‌کند، ولی هر قسمت دیگر هم که آتش بگیرد تحت پوشش است. در این روش، اموال به‌صورت نخستین خطر بیمه می‌شوند، زیرا در بیش از ۹۹٪ موارد، حادثه به ناپودی کامل مجموعه منجر نمی‌شود و تنها بخشی از اموال آسیب می‌بیند. اصل نخستین خسارت برای بیمه آتش‌سوزی استفاده می‌شود، بیمه‌گذار مطمئن است در صورت بروز حادثه فقط قسمتی از اموال او آسیب می‌بیند، از این رو، با هماهنگی بیمه‌گر فقط درصدی از اموال خود را بیمه می‌کند، نه همه آن را، در این صورت چنانچه حادثه‌ای رخ دهد بیمه‌گر ملزم به پرداخت تمام خسارت (حداکثر میزان خسارت تخمینی) است (کریمی، ۱۴۰۲).

قرارداد بیمه آتش‌سوزی توافقی است بین بیمه‌گذار از یک‌سو، و بیمه‌گر از دیگر سو که به‌صورت بیمه‌نامه متجلی می‌شود. اصول قرارداد بیمه آتش‌سوزی مبتنی بر ایجاب و قبول است و باید ایجاب و قبول طرفین قرارداد (بیمه‌گر و بیمه‌گذار) به‌طور قطعی و بدون هیچ قید و شرط و با رضایت طرفین در مدت معین یا مدتی که عرفاً معقول و منطقی باشد اعلام شود. قرارداد بیمه آتش‌سوزی قراردادی عادی است و الزام قانونی برای کتبی بودن آن است. در عمل، قرارداد آتش‌سوزی نوشته‌ای است که به آن بیمه‌نامه اطلاق می‌شود و طرفین قرارداد آتش‌سوزی در مورد محتوای آن تصمیم می‌گیرند (ثبات، ۱۳۹۰).

ماده ۱۰ قانون بیمه

اساس تعهد بیمه‌گر در بیمه آتش‌سوزی، ارتباط حق بیمه با سرمایه بیمه‌شده است و بیانگر حداکثر مسئولیت بیمه، که در صورت تحقق خطر بیمه‌شده، خسارت بر آن اساس پرداخت می‌شود. سرمایه بیمه‌شده باید در لحظه شروع قرارداد برابر با ارزش واقعی بیمه‌شده باشد و در طول مدت اعتبار قرارداد تغییر پیدا نکند. حق بیمه براساس درصد یا در هزار سرمایه بیمه‌شده بر مبنای تعرفه نرخ بیمه محاسبه می‌شود. اگر سرمایه بیمه‌شده کمتر از ارزش واقعی باشد، بیمه‌گذار از دریافت کامل خسارت خود محروم می‌شود و بیمه‌گر خسارت را به نسبت سرمایه بیمه‌شده به ارزش واقعی می‌پردازد.

چالش‌های خدمات بیمه بلایایی طبیعی در ایران

خسارات ناشی از بلایای طبیعی که سابقاً نتیجه قوه قاهره و غیرقابل تدارک تلقی می‌شدند، امروزه در پوشش نظام‌های خاص قانونی قابل جبران انگاشته می‌شوند. این نظام‌ها علاوه بر جبران خسارت زیان‌دیدگان، در پی پیشگیری و کاهش آثار بلایای طبیعی نیز هستند تا به‌نحو بهتری پیامدهای نامطلوب این بلایا را مدیریت کنند. قانون «تأسیس صندوق بیمه همگانی حوادث طبیعی» نیز در این راستا، تلاشی در پاسخ به مطالبه امنیت از سوی افکار عمومی است

که تلفیقی از بیمه اجباری و حمایت دولتی را برای جبران خسارت بلایای طبیعی به خدمت می‌گیرد. باوجوداین، به نظر می‌رسد فرایند طولانی تصویب و بی‌توجهی به اصول حقوقی و تجربه عملی دیگر کشورها، قانون‌گذار را در دستیابی به اهداف خود ناکام گذاشته است (قسمتی تبریزی، ۱۴۰۰).

مقاله راستگو و همکاران (Rastgoo et al., 2024)، با عنوان «تحلیل آسیب‌پذیری بیمه کشاورزی در مواجهه با بلایای طبیعی: بینش‌هایی از ایران» نشان داد بیمه کشاورزی نقش مهمی در مدیریت و کاهش خسارات ناشی از بلایای طبیعی ایفا می‌کند و درعین حال از طریق توزیع عادلانه ریسک از کشاورزان حمایت می‌کند. این مطالعه بر شناسایی آسیب‌پذیری‌های صندوق بیمه کشاورزی ایران در هنگام بلایای طبیعی و ارائه راهکارهایی برای حفظ آمادگی و سازگاری با شرایط جدید متمرکز است. شاخص اصلی آسیب‌پذیری‌ها شامل «ظرفیت مالی ضعیف صندوق بیمه» است.

ماده ۹۵۳ قانون مدنی

با وجود تمام کوشش‌هایی که برای گسترش بیمه صورت گرفته، پوشش مخاطرات بلایای طبیعی، سهم چندانی از جبران خسارت در مفهوم عام آن ندارد. هرچند امروزه، گرایش ذهنی و فرهنگی فراوانی به سمت پذیرش بیمه وجود دارد. حقوق مسئولیت مدنی، نظامی مبتنی بر تقصیر است. بدین معنا که هرکس مرتکب تقصیر شود، باید خسارت ناشی از آن را جبران کند. در هر موردی غیر از تقصیر، اثبات رابطه سببیت میان عامل زیان و زیان وارده دشوار می‌شود.

ماده ۱ قانون مدنی

ماده یک قانون مسئولیت مدنی این ایده را القا می‌کند که مبنای مسئولیت مدنی در حقوق کشورمان تقصیر است. اگرچه می‌توان تفسیر بسط از تقصیر به عمل آورد و آن را شامل هرگونه تعدی یا تفریطی دانست که منتهی به بروز خسارت شود. بااین حال، بررسی مقررات و رویه بیمه‌ای نشان می‌دهد که شرکت‌های بیمه، مواردی را که شخص بیمه‌گذار یا عوامل او موجب زیان می‌شوند و «عمد» آن‌ها در بروز خسارت اثبات می‌شود، مشمول پوشش بیمه‌ای نمی‌دانند. علت این استثنا مشخص است: عمد در خسارت به دیگران، حسب مورد، جرم یا شبه جرم است و شرکت بیمه نمی‌تواند با پوشش بیمه‌ای، زیان‌های عمدی عوامل بالقوه چنین خسارت‌هایی را تحریک کند.

عمدی بودن خسارت

در خصوص بلایای طبیعی، نه تنها اثبات «عمد» شخص یا اشخاصی که تصور می‌رود، در ورود خسارت مؤثر باشند، غیرممکن است؛ بلکه انتساب تعدی یا تفریط هم به ایشان دشوار می‌شود. به همین دلیل، غالباً به بلایای طبیعی به‌عنوان حوادثی نگریسته می‌شود که در حال عادی از جمله استثنای پوشش بیمه‌ای محسوب می‌شود که شرکت بیمه در قبال آن هیچ مسئولیتی ندارد.

مگر اینکه موضوع قرارداد بیمه، ارائه پوشش بیمه‌ای برای چنین مخاطراتی باشد (Kunreuther, 1968).

قاعده سببیت و قوه قاهره

مشکل دیگری که در برقراری ارتباط میان بیمه و مسئولیت در قبال بلایای طبیعی ممکن است مطرح شود، رابطه سببیت است. به موجب عرف بیمه، شرکت‌های بیمه فقط در قبال آن دسته از خسارت‌هایی مسئولند که میان آن‌ها و بیمه‌گذار یا عوامل آن‌ها رابطه سببیت برقرار باشد. حال آنکه، بسیاری از بلایای طبیعی در قالب «قوه قاهره» طبقه‌بندی می‌شوند و «قوه قاهره» از هر نوع که باشد، از جمله مواردی است که در حالت عادی، شرکت‌های بیمه خود را در قبال آن مسئول نمی‌دانند (احمدی، ۱۳۹۱).

خسارت‌های روحی و روانی

چالش دیگر مرتبط با ماهیت خسارت‌هایی است که در صورت وقوع بلایای طبیعی وارد می‌شوند. بسیاری از زیان‌های این بلایا فراگیر، جبران ناپذیر و غیرمادی هستند. ماهیت خسارت‌های روحی و روانی و نیز نوع جبران‌های جایگزین اجازه نمی‌دهد که بتوان آن‌ها را در تمامی قوانین و مقررات مربوط به مسئولیت مدنی پیش‌بینی کرد. مثلاً، قرارداد بیمه‌ای که برای پرداخت خسارت ناشی از بلایا منعقد می‌شود، عملاً نمی‌تواند حاوی بندی برای عذرخواهی شرکت بیمه از زیان‌دیده در صورت وقوع حادثه بیمه‌پذیر باشد (احمدی، ۱۳۹۱).

بیمه بلایای طبیعی در کشورها و چالش‌های قانونی مرتبط

فراوانی و شدت فزاینده بلایای طبیعی شکاف پوشش بیمه‌ای را با متحمل شدن خسارت بیشتر برای بیمه‌گران تشدید می‌کند که به حق بیمه بالاتر در ازای پوشش یا انصراف کامل از خدمات منجر می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که بیمه‌گران می‌توانند نقش فعال‌تری در سطح موقت بلایای طبیعی با درگیر شدن در مداخلات قبلی برای محافظت از افراد آسیب‌پذیر در برابر خطرات مربوط به تغییرات آب‌وهوایی ایفا کنند (Sheehan et al., 2023). در ادامه به بیمه بلایای طبیعی در کشورهای مختلف شامل آمریکا، انگلیس، استرالیا، فرانسه و دیگر کشورها همراه با چالش‌های قانونی مرتبط با آن پرداخته می‌شود.

الف) آمریکا

در ایالات متحده، دولت بیمه سیل را از طریق برنامه ملی بیمه سیل (NFIP) ارائه می‌کند. این برنامه حداقل مقررات مدیریت سیلاب را برای ثبت‌نام داوطلبانه دارد و بیمه سیل را در اختیار خانوارها، مشاغل و ساختمان‌ها قرار می‌دهد. سطح پوشش برای ساختمان‌های مسکونی و تجاری محدود است. بیمه در سطوح ایالتی تنظیم می‌شود و دفاتر بیمه دولتی به شرکت‌ها و نمایندگان بیمه مجوز می‌دهند. بسیاری از ایالت‌ها همچنین سازوکارها یا نهادهای دولتی را برای ارائه بیمه بلایا ایجاد کرده‌اند (Kousky, 2019).

خطرات مربوط به افزایش سطح آب دریا، نحوه عملکرد بیمه در

حال حاضر را به دلیل ماهیت غیرتصادفی آن‌ها به چالش می‌کشد. یک رویداد ریسک غیرتصادفی که بر حوزه‌های مرتبط مانند افزایش سطح آب دریا تأثیر می‌گذارد، بیمه‌گران را تشویق می‌کند تا از ریسک خارج شوند تا با بی‌ثباتی مالی مواجه نشوند. بیمه‌گران در سطح بین‌المللی قبلاً از پوشش برخی مناطق کناره‌گیری کرده‌اند، و در سطح محلی اخیراً از پوشش برخی خسارت‌های اموال غیرمرتبط با افزایش سطح آب دریا کناره‌گیری کرده‌اند (Iorns Magallanes, 2020).

ب) انگلیس

در انگلستان، رایج‌ترین بلایای طبیعی معمولاً سیل و طوفان‌های شدید هستند که می‌توانند خسارت قابل توجهی به املاک وارد کنند. در انگلیس بیمه خانه برای کمک به پوشش هزینه‌های بازسازی خانه و وسایل به همان شکلی که قبل از آسیب بودند، وجود دارد. سیل رایج‌ترین شکل بلایای طبیعی در بریتانیاست که خسارتی به ارزش ۵ میلیارد پوند در سال ۲۰۱۵ به بار آورده است و میانگین خسارت بیمه به ۵۰۰۰۰ پوند می‌رسد. در این کشور، بیمه‌گران پوشش‌های لازم را به منظور جبران خسارت ناشی از تروریسم ارائه می‌دهند، همچنین استثنایهای مربوط به حمله شیمیایی، بیولوژیکی، رادیولوژیکی یا هسته‌ای حذف شدند (Monti, 2010).

ج) فرانسه

فرانسه آمادگی خود را در برابر بلایای طبیعی افزایش داده است، با وجود این، مناطق ساحلی به دلیل افزایش حضور خطرناک مردم کنار سواحل دریا وضعیت بدتری در مقایسه با منطقه شمالی دارند. هزینه کامل خسارت مالی بلایای طبیعی به ازای هر نفر ۲۲ یورو در سال تخمین زده می‌شود، این در حالی است که بخش کوچکی از خسارت را شرکت‌های بیمه پوشش می‌دهد. در این کشور ساکنان مناطق امن در حال حاضر به کسانی یارانه پرداخت می‌کنند که در مناطق پرخطر زندگی می‌کنند که نشان‌دهنده عدم پوشش مناسب بلایای طبیعی توسط بیمه‌گران در این کشور است (Boccard, 2018).

پوشش بیمه در فرانسه شامل مشارکت بخش خصوصی با دولت فرانسه برای جبران خسارت ناشی از سیل است و نگرانی فزاینده‌ای در میان بیمه‌گذاران در مورد بلایایی مخرب آب‌وهوایی وجود دارد. برای ترویج اقدامات پیشگیرانه و همچنین در نظر گرفتن آن‌ها در ارزیابی خطر سیل، اخیراً بیمه‌گران یک سیستم رتبه‌بندی اقدامات پیشگیرانه را توسعه داده‌اند (Guillier, 2017). در سال ۲۰۱۲، SCOR، یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های بیمه جهان، از دولت فرانسه شکایت کرد و طرح بیمه دولتی خصوصی بلایای طبیعی را به چالش کشید و به نفع پوشش بهتر بیمه بلایای طبیعی کمپینی تشکیل شد (Keucheyan, 2023).

د) نیوزلند

وقتی یک بیمه‌گر خصوصی شکافی را در بازار ایجاد می‌کند، غالباً باعث ایجاد سیستم اجباری دولتی برای حفظ یک برنامه بیمه برای

چهارچوب قانونی: سیستم بیمه اجباری بلایای طبیعی (Cat Nat) با مشارکت دولت و بخش خصوصی، براساس قانون ۱۹۸۲، مسئولیت بیمه‌گران خصوصی را در پوشش خسارات ناشی از سیل، زلزله و طوفان تعیین می‌کند. دولت فرانسه از طریق صندوق بازپرداخت خسارات (CCR)، ریسک‌های کلان را بیمه‌انگاری می‌کند.

نتایج:

شفافیت در پرداخت خسارت: اسناد دولتی (مانند اعلامیه‌های فاجعه) به‌صورت خودکار وقوع بلایا را تأیید می‌کنند، نیاز به اثبات بیمه‌گذار را حذف می‌کنند (Boccard, 2018).

چالش‌ها: افزایش خسارات ناشی از تغییرات آب‌وهوایی فشار بر سیستم Cat Nat را تشدید کرده و بیمه‌گران را به سمت بازنگری در نرخ حقیقه سوق داده است (Keucheyan, 2023).

مقایسه با ایران: در ایران، فقدان سازوکاری مشابه CCR و وابستگی به صندوق بیمه همگانی با حق بیمه پایین، توان مالی برای جبران گسترده خسارات را محدود می‌کند.

ب) ژاپن: بیمه اجباری زلزله و مشارکت عمومی_ خصوصی چهارچوب قانونی: قانون بیمه زلزله ۱۹۶۶ بیمه‌گران را ملزم می‌کند پوشش زلزله را به‌صورت الحاقی به بیمه آتش‌سوزی ارائه دهند. دولت تا ۹۵٪ خسارات کلان را تضمین می‌کند.

نتایج:

سرعت در پرداخت: پس از زلزله ۲۰۱۱ توکوکو، ۹۰٪ خسارات طی ۳ ماه پرداخت شد (AIR Worldwide, 2019).

مقایسه با ایران: صندوق بیمه همگانی ایران فاقد سازوکار اتکایی کارآمد است و پرداخت‌ها معمولاً با تأخیر همراه است (ملکی زاده و ناصحی، ۱۴۰۱).

ج) آمریکا: برنامه ملی بیمه سیل (NFIP) و چالش‌های تنظیم‌گری چهارچوب قانونی: NFIP به‌عنوان برنامه فدرال، پوشش سیل را برای مناطق پرخطر اجباری می‌کند. بیمه‌گران خصوصی تحت نظارت FEMA عمل می‌کنند.

نتایج:

پوشش ناکافی: فقط ۳۰٪ خانوارهای مناطق سیل‌خیز تحت پوشش هستند (Kousky, 2019).

چالش‌ها: افزایش خسارات ناشی از تغییرات اقلیمی و خروج بیمه‌گران خصوصی از بازارهای پرریسک.

مقایسه با ایران: در ایران، عدم الزام به بیمه سیل و اتکای دولت به کمک‌های پس از فاجعه، بار مالی را بر دوش عمومی افزایش می‌دهد.

۲. چالش‌های قانونی ایران در مقایسه با کشورهای پیشرو
بار اثبات بر بیمه‌گذار: مطابق ماده ۱۹-۲۲ قانون بیمه ایران، اثبات وقوع حادثه بر عهده بیمه‌گذار است، درحالی‌که در فرانسه و آمریکا، اسناد دولتی این نقش را ایفا می‌کنند.

ضعف در شفافیت قراردادها:

ایران: مفاد مبهم قراردادها (مانند تعریف «قوة القاهرة») امکان انکار مسئولیت توسط بیمه‌گران را فراهم می‌کند (احمدی، ۱۳۹۱).

ژاپن: تعاریف دقیق خطرات (مثلاً تفکیک زلزله از سونامی) از

مصرف‌کنندگان می‌شود. نمونه‌ای از سیستم‌های دولتی، کمیسیون زلزله نیوزیلند است. قانون کمیسیون زلزله ۱۹۹۳ ساختاری مشابه با بیمه‌نامه و پوشش تعیین می‌کند. با این حال، این قرارداد بیمه نیست، بلکه سیستم مالیات است. بعد از زلزله کرایست چرچ، به‌طور داوطلبانه هزینه زیادی را برای خرید ملک متقبل شد (Monti, 2010).

ر) استرالیا

برنامه‌ریزی یکپارچه برای کاهش خطرات بلایای طبیعی: چالش‌ها و چشم‌اندازهای استرالیا نشان داد که سکونتگاه‌های استرالیا به‌طور منظم با خطرات مختلفی مانند طوفان، سیل، آتش‌سوزی جنگلی و زلزله تعامل دارند. انسان‌ها باید مسئولیت خطرات موجود در سکونتگاه‌هایشان را بپذیرند. برنامه‌ریزی شهری در استرالیا پتانسیل قابل توجهی برای اصلاح طراحی فیزیکی، مکان و ویژگی‌های انسانی سکونتگاه‌ها دارد، اما نیاز به ادغام بهتر برنامه‌ریزی با ارائه خدمات ضروری مثل بیمه بلایای طبیعی وجود دارد. بررسی‌های انجام‌شده نشان‌دهنده افزایش بروز بلایای طبیعی، ماهیت و فراوانی انواع بلایا در استرالیا بود (March, 2016).

دولت استرالیا بازپرداخت جزئی طیف وسیعی از خسارات بلایای طبیعی را در ایالت‌ها و مناطق مختلف ارائه می‌کند. بلایای تحت پوشش شامل آتش‌سوزی، طوفان، زلزله، سیل، طوفان، موج طوفان، رانش زمین، گردباد و برخورد شهاب سنگ است. پوشش بلایای طبیعی عموماً در بیمه اموال و موتور، هم در بیمه‌های شخصی و هم در بازرگانی گنجانده می‌شود. در بیمه‌های شخصی (موتور، خانه و محتویات، بیمه‌نامه‌ها به‌طور کلی طیف وسیعی از بلایای طبیعی را پوشش می‌دهند. با این حال، خط‌مشی‌های استاندارد، خانه و محتویات، پوشش فرونشست، رانش زمین، سیل و «اقدامات دریایی» از جمله موج، طوفان، جزر و مد و سونامی را مستثنی می‌کند (Melser et al., 2024).

ه) اتحادیه اروپا

طرح‌های بیمه در برابر خسارات ناشی از بلایای طبیعی در اتحادیه اروپا نشان‌دهنده ضریب نفوذ بالای بیمه است که معمولاً با دخالت مستقیم دولت همراه است. ارتباط بین بیمه و کاهش ریسک خودکار نیست و اقدامات حمایتی خلاقانه توسط طرح‌های بیمه آزمایش می‌شوند. موفقیت آن‌ها مورد مناقشه است و نیاز به بررسی بیشتر دارد. نحوه شکل‌گیری غرامت پس از دولت مستقیماً بر ضریب نفوذ بیمه تأثیر نمی‌گذارد، اما هماهنگی بین جبران خسارت‌های قبلی دولت و برنامه‌های بیمه می‌تواند به بهبود تخصیص کارآمد منابع مالی در مدیریت ریسک کمک کند (Paleari, 2019).

نتایج و بحث

۱. الگوهای بیمه بلایای طبیعی در کشورهای پیشرو:
مسئولیت‌پذیری و نتایج

الف) فرانسه: سیستم «Cat Nat» و نقش فعال دولت

اختلافات حقوقی می‌کاهد.

نقش حاکمیت در مقایسه با بخش خصوصی:

در ایران ۸۰٪ پوشش بلایا توسط دولت تأمین می‌شود، در حالی که در فرانسه و آمریکا، بیمه‌گران خصوصی ۶۰-۷۰٪ خسارات را پرداخت می‌کنند.

تأثیر تغییرات اقلیمی:

کشورهای پیشرو (مانند استرالیا) با بازنگری سالانه نرخ حق بیمه، خود را با ریسک‌های مرکب تطبیق می‌دهند، در حالی که ایران فاقد مدل‌های ارزیابی ریسک پویاست (Gissing et al., 2021).

جمع‌بندی و پیشنهادها

خلاهای پژوهشی:

- عدم تحلیل تطبیقی مکانیسم‌های مسئولیت بیمه‌گر در پرداخت خسارات مرکب (مثلاً سیل-زلزله).
- غفلت از نقش فناوری‌های نوین (مانند بیمه پارامتریک) در تسریع پرداخت خسارت.
- پیشنهادها:
- اصلاح قانون بیمه: الزام بیمه‌گران به پذیرش بار اثبات وقوع بلایا (الگوبرداری از فرانسه).
- ایجاد صندوق اتکایی ملی: با مشارکت بیمه‌گران خصوصی و بین‌المللی برای پوشش ریسک‌های کلان.
- آموزش عمومی: افزایش آگاهی درباره بیمه‌های اجباری و کاهش رفتارهای مخاطره‌آمیز.
- الگوبرداری از بیمه اجباری زلزله ژاپن برای الزام پوشش خطرات خاص در مناطق پرخطر ایران (مانند زلزله در تهران).
- سیستم‌های بیمه بلایای طبیعی در کشورهای پیشرو بر سه پایه مسئولیت بیمه‌گرمحور، شفافیت قانونی و مشارکت بخش خصوصی استوارند، در حالی که در ایران، تمرکز بر نقش دولت و ضعف در تعهدات بیمه‌گران، کارایی سیستم را کاهش داده است. بازنگری در قوانین بیمه‌ای با الهام از مدل‌های موفق (مانند Cat Nat فرانسه) و تقویت نظارت بر عملکرد بیمه‌گران، گام مهمی برای کاهش شکاف پوشش بیمه‌ای در ایران است. در جدول ۱ مسئولیت بیمه‌گر در ایران، فرانسه، ژاپن و آمریکا مقایسه شده است.

مقایسه ایران و کشورهای جهان: تعهدات، چالش‌ها و راهکارهای قانونی
بلایای طبیعی در جهان و ایران باعث شده است که شکاف‌های

پوشش بیمه‌ای آشکارتر شود. بیمه بلایای طبیعی ابزاری کلیدی برای جبران خسارات است، اما چالش‌هایی مانند هزینه‌های بالای حق بیمه و محدودیت پوشش‌ها وجود دارد. ایران از نظر حوادث طبیعی در رده کشورهای پرحادثه قرار دارد و هر ساله خسارت‌های گسترده‌ای را متحمل می‌شود. استفاده از سازوکار بیمه‌ای برای جبران خسارت‌های سیل و زلزله در ایران غفلت شده است. شرکت‌های بیمه باید با توسل به روش‌های ویژه، خطرهای بیمه‌پذیر را پوشش دهند و تعهدات خود را به نحوی تنظیم کنند که در صورت وقوع حادثه امکان جبران خسارت وجود داشته باشد. همچنین، مشارکت جامعه در جبران خسارت باید فراهم شود (بخارایی و همکاران، ۱۳۹۸؛ خواجه و همکاران، ۱۴۰۲؛ شاه‌پری و همکاران، ۱۳۹۵؛ هرورانی، ۱۳۹۰).

۱. چالش‌های قانونی-حقوقی در پرداخت خسارات ناشی از بلایای طبیعی

اثبات حادثه: در نظام حقوقی ایران، اثبات وقوع حادثه در ابتدا بر عهده بیمه‌گذار است؛ اما در مواردی که شرایط اضطراری یا غیرقابل پیش‌بینی باشد، بار اثبات ممکن است به بیمه‌گر منتقل شود. در قوانین کشورهای پیشرفته مانند فرانسه و آمریکا، شفافیت قراردادهای به‌نجوی است که بیمه‌گر در تعیین و پرداخت خسارت نقش فعال‌تری دارد و بار اثبات در اغلب موارد بر دوش او قرار می‌گیرد (احمدی، ۱۳۹۱؛ قسمتی تبریزی، ۱۴۰۰؛ Boccard, 2018; Keucheyan, 2023; Guillier, 2017).

ضعف قرارداد: در ایران، چنانچه نقصی در مفاد قرارداد باشد، به علت ضعف قوانین حمایتی، بیمه‌گذار متضرر خواهد شد. اما در برخی کشورهای اروپایی، قوانین به نفع بیمه‌گذار است و شکاف‌های قراردادی به ضرر بیمه‌گر تفسیر می‌شود (احمدی، ۱۳۹۱).

۲. تعهدات بیمه‌گر در ایران و جهان

ایران: تعهدات بیمه‌گر عمدتاً محدود به سقف قرارداد و بر اساس قوانین و آیین‌نامه‌های مصوب بیمه مرکزی است. با توجه به حمایت دولت در بلایای طبیعی، پرداخت‌ها گاهی با تأخیر یا تحت پوشش‌های دولتی صورت می‌گیرد. پوشش بلایای طبیعی در بیمه‌های تجاری معمولاً اختیاری است و این چالش بزرگی برای گسترش بیمه است (افکار و همکاران، ۱۳۹۹).

ژاپن: تعهدات بیمه‌گر در کشورهایی مانند آمریکا یا ژاپن شامل بیمه‌های خاص برای حوادث طبیعی است (مانند

جدول ۱. مقایسه مسئولیت بیمه‌گر در ایران، فرانسه، ژاپن و آمریکا

Table 1. Comparison of Insurer's Liability in Iran, France, Japan, and the United States

معیار	ایران	فرانسه (Cat Nat)	ژاپن	آمریکا (NFIP)
بار اثبات	بر عهده بیمه‌گذار	اسناد دولتی	بیمه‌گر	بیمه‌گر
نقش بخش خصوصی	20%	60%	50%	70%
پوشش ریسک‌های کلان	صندوق همگانی	صندوق بازپرداخت (CCR)	تضمین 95% دولتی	برنامه فدرال

خصوصی در پوشش بیمه بیشتر است. قوانین و قراردادهای بیمه در ایران با کشورهای دیگر متفاوت است و این تفاوت‌ها می‌تواند بر میزان پوشش و تعهدات بیمه‌گران تأثیر بگذارد. در ایران، دولت نقش اصلی را در پوشش بلایای طبیعی ایفا می‌کند و بخش خصوصی نقش کمتری دارد. برای بهبود وضعیت پوشش بلایای طبیعی در ایران، نیاز به اصلاح قوانین بیمه‌ای و حمایت بیشتر از بیمه‌گذاران، شفاف‌سازی تعهدات بیمه‌گر و بیمه‌گذار، الگوبرداری از کشورهای موفق در تنظیم قراردادهای و نظارت بر اجرای تعهدات و تقویت نقش بخش خصوصی در این حوزه است (دهقان و همکاران، ۱۳۹۷؛ ملکی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۳؛ Boccard, 2018; Guillier, 2017; Kousky, 2019).

با توجه به افزایش ریسک بلایای طبیعی و نقصان نظام بیمه‌ای در ایران، تحلیل تطبیقی مسئولیت بیمه‌گران در ایران با کشورهای پیشرو (فرانسه، ژاپن، آمریکا) ضروری است. این بخش به شناسایی چالش‌های اصلی ایران و ارائه راهکارهای قانونی مبتنی بر تجارب جهانی می‌پردازد.

۱. چالش‌های اصلی ایران در مسئولیت بیمه‌گری بلایای طبیعی

- بار اثبات بر دوش بیمه‌گذار: مطابق مواد ۱۹-۲۲ قانون بیمه ایران، بیمه‌گذار موظف است وقوع حادثه طبیعی را اثبات کند. این فرایند طولانی و پیچیده، پرداخت خسارت را به تأخیر می‌اندازد (احمدی، ۱۳۹۱).
- مقایسه با فرانسه: در سیستم Cat Nat، اسناد دولتی (مانند اعلامیه‌های فاجعه) به‌صورت خودکار بلایا را تأیید می‌کنند و نیازی به اثبات مستقل نیست (Boccard, 2018).
- ضعف قراردادهای بیمه‌ای:

- مفاد مبهم در تعریف «بلایای طبیعی» و «قوه قاهره» امکان تفسیر یکطرفه به نفع بیمه‌گر را فراهم می‌کند.
- مقایسه با ژاپن: قانون بیمه زلزله ۱۹۶۶، تعاریف دقیقی از خطرات (زلزله، سونامی) ارائه می‌دهد و پوشش اجباری را الزام می‌کند (AIR Worldwide, 2019).

- وابستگی به دولت و کم‌رنگی بخش خصوصی:
- ۸۰٪ پوشش خسارات در ایران توسط دولت تأمین می‌شود، درحالی‌که صندوق بیمه همگانی با حق بیمه پایین، منابع مالی ناکافی دارد (ملکی‌زاده و ناصحی، ۱۴۰۱).

- مقایسه با آمریکا: برنامه ملی بیمه سیل (NFIP) با مشارکت بیمه‌گران خصوصی و نظارت فدرال، پوشش سریع و شفاف ارائه می‌دهد (Kousky, 2019).

- عدم انطباق با تغییرات آب‌وهوایی:
- ایران فاقد مدل‌های پویای ارزیابی ریسک برای بلایای مرکب (مانند سیل-زلزله) است.
- مقایسه با استرالیا: استفاده از بیمه پارامتریک بر پایه داده‌های ماهواره‌ای، پرداخت خسارت را به‌محض وقوع حادثه تسهیل می‌کند (Gissing et al., 2021).

سیل، زلزله و توفان) که به‌صورت اجباری یا نیمه‌اجباری ارائه می‌شود. در این کشورها، دولت نقش نظارتی و تنظیم‌گری دارد و بخش اعظم هزینه‌ها از بیمه‌های خصوصی تأمین می‌شود (AIR Worldwide, 2019; Kousky, 2019).

۳. مقایسه خدمات ایران با کشورهای دیگر

ایران: خدمات حمایتی بیشتر تحت نظر دولت است. صندوق بیمه بلایای طبیعی که حق بیمه پایینی دریافت می‌کند، در عمل با مشکلات مالی و اجرایی مواجه است (قسمتی تبریزی، ۱۴۰۰؛ ملکی‌زاده و ناصحی، ۱۴۰۱). فرانسه و آمریکا: در این کشورها بیمه‌های تجاری با نظارت شدید دولتی و استانداردهای جهانی ارائه می‌شوند. پرداخت‌ها سریع‌تر، شفاف‌تر و مطابق تعهدات قانونی است. در فرانسه، بخش خصوصی همراه با حمایت‌های دولت به جبران خسارات می‌پردازد. طرح‌های این کشور شامل رتبه‌بندی مناطق پرخطر و یارانه‌های حمایتی است، اما پوشش بیمه هنوز به سطح مطلوب نرسیده و نگرانی‌هایی درباره تغییرات اقلیمی وجود دارد. ایالات متحده از طریق برنامه‌های دولتی مثل NFIP، نقش فعالی در بیمه بلایای طبیعی ایفا می‌کند. این مدل مزایای پوشش گسترده و مدیریت هماهنگ در سطح ملی را دارد، اما به‌دلیل پیچیدگی و ماهیت غیرتصادفی خطرات، چالش‌هایی همچون افزایش هزینه‌ها و خروج بیمه‌گران خصوصی ایجاد شده است. در آمریکا، برنامه فدرال NFIP برای پوشش سیل ارائه شده که نمونه موفق از مشارکت دولت و بخش خصوصی است (Boccard, 2018; Guillier, 2017; Kousky, 2019).

۴. چالش حقوقی در اثبات بلایای طبیعی

در ایران، اثبات اینکه حادثه مشمول بلایای طبیعی است، بر عهده بیمه‌گذار گذاشته می‌شود که می‌تواند فرایند پرداخت خسارت را طولانی کند. در کشورهای پیشرفته، معمولاً اسناد معتبر دولتی (مانند گزارش هواشناسی یا اعلامیه اضطراری) به‌صورت خودکار، بلایای طبیعی را تأیید می‌کنند و نیازی به اثبات مستقل توسط بیمه‌گذار نیست. پوشش بلایای طبیعی در ایران عمدتاً بر عهده حاکمیت است و صندوق بلایای طبیعی با هدف حمایت از دولت ایجاد شده است. حق بیمه دریافتی برای پوشش بلایای طبیعی بسیار اندک است که نشان‌دهنده اولویت دولت بر پوشش گسترده و حمایت اجتماعی است. در بیمه‌های بازرگانی، پوشش بلایای طبیعی معمولاً به‌صورت اختیاری و به‌عنوان استثنا در قراردادهای ذکر می‌شود. یکی از چالش‌های اساسی آن است که بیمه‌گذار باید اثبات کند خسارت وارده ناشی از بلایای طبیعی بوده و در شمول پوشش بیمه قرار می‌گیرد. در صورت وجود ضعف در قرارداد بیمه، مسئولیت معمولاً متوجه بیمه‌گذار خواهد بود (ابراهیمی خوسفی و همکاران، ۱۴۰۲؛ دهقان و همکاران، ۱۳۹۷). رویکرد کشور ما در پوشش بلایای طبیعی با کشورهای توسعه‌یافته مانند آمریکا و فرانسه متفاوت است. در این کشورها نقش بخش

۲. راهکارهای قانونی مبتنی بر تجارب جهانی

• انتقال بار اثبات به بیمه‌گر:

- الگوگیری از فرانسه: اصلاح قانون بیمه به منظور الزام بیمه‌گران به پذیرش اسناد دولتی (مانند گزارش سازمان هواشناسی) به عنوان مدرک وقوع حادثه.

- مثال: در طوفان‌های اخیر فرانسه، اعلامیه‌های وزارت محیط زیست بلافاصله پرداخت خسارت را فعال می‌کند (Keucheyan, 2023).

• شفاف‌سازی تعهدات در قراردادهای:

- الگوگیری از ژاپن: تدوین فهرست استاندارد خطرات بیمه‌پذیر (زلزله، سیل، طوفان) و حذف ابهامات از مفاهیمی مانند «قوة قاهره» - مثال: در ژاپن، تفکیک خطر «زلزله» از «سونامی» از اختلافات حقوقی جلوگیری می‌کند.

• تقویت مشارکت بخش خصوصی:

- الگوگیری از آمریکا: ایجاد صندوق اتکایی ملی با مشارکت بیمه‌گران داخلی و بین‌المللی برای پوشش ریسک‌های کلان.

- مثال: برنامه NFIP در آمریکا با جذب سرمایه خصوصی، سالانه بیش از ۵ میلیارد دلار خسارت را پوشش می‌دهد.

• ادغام فناوری در پرداخت خسارت:

- الگوگیری از استرالیا: استفاده از بیمه پارامتریک مبتنی بر شاخص‌های اقلیمی (مانند شدت بارش) برای تسریع پرداخت‌ها.

- مثال: پس از سیل ۲۰۲۲ استرالیا، بیمه‌گران طی ۷۲ ساعت ۷۰٪ خسارات را پرداخت کردند (Melser et al., 2024).

• الزام به بیمه اجباری برای مناطق پرخطر:

- الگوگیری از اتحادیه اروپا: تصویب قانونی برای الزام بیمه اجباری سیل و زلزله در استان‌های پرخطر (مانند خوزستان و گلستان).

- مثال: در فرانسه، بیمه اجباری سیل برای تمام ساختمان‌های مسکونی در مناطق سیل‌خیز اعمال می‌شود (Guillier, 2017).

ایران با الهام از تجارب موفق جهانی می‌تواند با اصلاح چهارچوب قانونی، مسئولیت بیمه‌گران را شفاف‌سازی کند و نظام بیمه بلایای طبیعی را کارآمدتر سازد:

۱. اصلاح ماده ۱۹-۲۲ قانون بیمه: انتقال بار اثبات به بیمه‌گر با استناد به اسناد دولتی.

۲. تدوین قانون بیمه اجباری بلایا: الزام پوشش سیل و زلزله در مناطق پرخطر با مشارکت بخش خصوصی.

۳. ایجاد صندوق اتکایی ملی: جذب سرمایه بین‌المللی برای پوشش ریسک‌های کلان.

۴. استفاده از فناوری‌های نوین: پیاده‌سازی بیمه پارامتریک برای کاهش زمان پرداخت خسارت.

این راهکارها نه تنها مسئولیت بیمه‌گران را در ایران به سطح استانداردهای جهانی نزدیک می‌کند، بلکه تاب‌آوری جامعه در برابر بلایای طبیعی را افزایش می‌دهند.

بررسی تطبیقی مدل‌های جبران خسارت در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که رویکرد جامع و نظام‌مندی برای مدیریت ریسک بلایای طبیعی وجود دارد. این رویکرد مبتنی بر ایجاد صندوق‌های

تخصصی حوادث طبیعی و تدوین قوانین بیمه‌ای کارآمد است. کشورهای زلزله‌خیز و صنعتی با تأسیس «صندوق حوادث طبیعی فاجعه‌آمیز»، راهکاری منسجم برای مقابله با آثار ویرانگر بلایای طبیعی ایجاد کرده‌اند. منابع مالی این صندوق‌ها از دو مسیر اصلی تأمین می‌شود: بودجه عمومی دولت و عوارض پرداختی بیمه‌گذاران. نکته کلیدی در این مدل، تنوع پوشش‌های بیمه‌ای است که شامل بیمه‌های اجباری (مانند بیمه اماکن مسکونی) و اختیاری می‌شود. همچنین، تقسیم‌بندی خطرات براساس شدت و احتمال وقوع، رویکردی تخصصی است که در بسیاری از کشورها اجرا می‌شود. در ایران نیز «صندوق بیمه حوادث طبیعی» ایجاد شده، اما نیاز به بازنگری و تکمیل مدل‌های موجود برای ارتقای کارآمدی و پوشش جامع‌تر ضروری به نظر می‌رسد. در مجموع، استقرار نظام جامع مدیریت ریسک بلایای طبیعی با رویکرد مشارکتی و چندجانبه، راهکار اساسی برای کاهش خسارات و افزایش تاب‌آوری جامعه است. در ایران، با وجود تلاش‌های حاکمیت برای پوشش بلایای طبیعی، چالش‌هایی مانند ضعف قراردادهای، نبود شفافیت در تعهدات و تأخیر در پرداخت‌ها وجود دارد. در مقایسه با کشورهای همچون آمریکا و فرانسه، قوانین ایران نیاز به اصلاح و ارتقا دارد تا مسئولیت بیمه‌گر و بیمه‌گذار متوازن‌تر شود. در بسیاری از کشورها، مسائل قانونی مثل تعیین مسئولیت اثبات وقوع حادثه، محدودیت پوشش‌ها، و افزایش حق بیمه‌ها به دلیل تغییرات آب‌وهوایی از موانع اصلی بهره‌گیری کامل از سیستم بیمه بلایای طبیعی است. با توجه به ماده ۹۵۳ قانون مدنی و تلاش‌های گسترده برای توسعه پوشش بیمه‌ای، بلایای طبیعی همچنان از جبران کامل خسارات در چهارچوب بیمه‌ای فعلی برخوردار نیستند. رابطه سببیت در بلایای طبیعی پیچیده است، زیرا بسیاری از این بلایا ذیل قوه قاهره طبقه‌بندی می‌شوند و از این رو، تحت پوشش بیمه قرار نمی‌گیرند. در برخی موارد اثبات رابطه سببیت میان بلایای طبیعی و اقدامات بیمه‌گذار یا عوامل آن به دلیل ماهیت طبیعی این بلایا دشوار است. برای بهبود این وضعیت، پیشنهاد می‌شود تعاریف واضحی برای پوشش‌های بیمه‌ای تدوین شود، شرایط و استثنائات قراردادهای بازنگری و همکاری بین دولت و بخش خصوصی تقویت شود.

مشارکت نویسندگان

نویسنده مسئول مقاله «مهدی مولائی» تمامی مراحل این پژوهش، شامل پیشنهاد موضوع و ساختار مقاله، جمع‌آوری داده‌ها و مستندات حقوقی، کتابخانه‌ای، تحلیل تطبیقی قوانین بیمه‌ای ایران با فرانسه، ژاپن، و آمریکا، نگارش کامل متن اصلی، تدوین یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌ها، و ویرایش نهایی مقاله را بر عهده داشته است.

تشکر و قدردانی

وظیفه خود می‌دانم از تمام کسانی که در انجام این پژوهش مرا یاری رساندند، صمیمانه قدردانی کنم. بدین وسیله، از راهنمایی‌های ارزشمند و سازنده استاد راهنما/ مشاور، سردبیر و داوران محترم

اشتراک‌گذاری، اقتباس، توزیع و تکثیر را در هر رسانه یا قالبی مشروط بر درج نحوه دقیق دسترسی به مجوز CC و منوط به ذکر تغییرات احتمالی در مقاله می‌داند. از این رو، به استناد مجوز یادشده، درج هرگونه تغییرات در تصاویر، منابع و ارجاعات یا دیگر مطالب از اشخاص ثالث در این مقاله باید در این مجوز گنجانده شود، مگر اینکه در راستای اعتبار مقاله به اشکال دیگری مشخص شده باشد. در صورت درج نکردن مطالب یادشده یا استفاده‌ای فراتر از مجوز فوق، نویسنده ملزم به دریافت مجوز حق نسخه‌برداری از شخص ثالث است.

- به‌منظور مشاهده مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 به نشانی زیر مراجعه شود:
- <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

یادداشت ناشر

ناشر نشریه پژوهشنامه بیمه با توجه به مرزهای حقوقی در نقشه‌های منتشرشده بی‌طرف باقی می‌ماند

منابع

- ابراهیمی خوسفی، م.، پوراصغر سنگاچین، ف. و ابراهیمی خوسفی، ز. (۱۴۰۲). بلایای طبیعی در ایران چالش‌های پیش روی کشور در برنامه توسعه هفتم. *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، ۱۵(۱)، ۶۷-۹۴. <https://doi.org/10.22035/isi.2023.4485459>
- احمدی، ک. (۱۳۹۱). تأثیر اصول و قواعد حقوق بیمه بر اثبات مسئولیت مدنی در بلایای طبیعی. *پژوهشنامه بیمه*، ۱۲(۱)، ۴۵-۵۳. <https://doi.org/10.22056/ijir.2013.01.04>
- افکاری، ح.، خدابخشی، ا. و سیدزاده ثانی، س. م. (۱۳۹۹). شناسایی مسئولیت بیمه‌گر در فرایند کیفری. *پژوهشنامه بیمه*، ۹(۱)، ۱۱۳-۱۲۵. <https://doi.org/10.22056/ijir.2020.01.08>
- بابایی، ا. (۱۳۹۹). مفهوم مسئولیت مدنی. *تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی*، ۳(۶)، ۱۱-۲۹. https://jcl.illrc.ac.ir/article_243172..29-11.html?lang=fa
- بخارایی، ر.، خانی‌زاده، ف. و استاد رمضان، آ. (۱۳۹۸). بررسی بیمه سیل در ایران و سایر کشورهای منتخب. *اطرح پژوهشی شماره ۱۹۹*. پژوهشکده بیمه، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران. <https://www.irc.ac.ir/fa-IR/Irc/4944/Articles/view/16040/1>
- ثبات، غ. ع. (۱۳۹۰). آشنایی با بیمه. *پژوهشکده بیمه وابسته به بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران*. <https://www.iraninsur-ance.ir/w/%D8%A2%D8%B4%D9%86%D8%A7%D-B%8C%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D8%A8%D-B%8C%D9%85%D9%87-5/>
- حسینی زحمتکش، ر. س.، وزیری، م. و یاغوتی، ع. (۱۴۰۰). بررسی مسئولیت مدنی دولت در جبران خسارات بلایای طبیعی و نقش مدیریت بحران در کاهش آن (مطالعه موردی سیل). *فصلنامه حقوق پزشکی*، ۱۵، ۶۲۱-۶۳۰. <https://ijmedicallaw.ir/article-1-1437-fa.html>
- خواجه، م.، راعی، م. و انصاری مهباری، ع. (۱۴۰۲). تعهد به همکاری بین المللی در زمان وقوع بلایا. *پژوهشهای حقوقی*، ۲۲(۵۵)، ۴۹-۸۰. https://jlr.sdil.ac.ir/article_154134.html?lang=fa
- دهقان، ع. م.، فهیمی، ع. و فرنیا، پ. (۱۳۹۷). اوراق بهادارسازی بیمه بلایای طبیعی در صنعت بیمه ایران. *فصلنامه دانش سرمایه‌گذاری*، ۷(۲۷)، ۲۷۷-۲۹۸. http://www.jik-ifea.ir/article_12967..277-298.html?lang=en

مجله پژوهشنامه بیمه که در طول انجام این تحقیق از دانش و تجربیات ایشان بهره‌مند شدم، کمال تشکر را دارم. همچنین، از دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران، دانشکده علوم انسانی، بابت فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم در انجام این پژوهش سپاسگزاری می‌شود. این مقاله برگرفته از رساله دکتری در رشته حقوق، در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در خصوص انتشار این مقاله تضاد منافع وجود ندارد. علاوه بر این، موضوعات اخلاقی، از جمله سرقت ادبی، رضایت آگاهانه، سوء رفتار، جعل داده‌ها، انتشار و ارسال مجدد و مکرر و همچنین، سیاست مجله در قبال استفاده از هوش مصنوعی از سوی نویسندگان رعایت شده است.

دسترسی آزاد

کپی‌رایت نویسنده(ها): © 2025 این مقاله تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 و CC BY اجازه استفاده،

- رضایی، غ. و عابدی، م. (۱۴۰۰). مطالعه تطبیقی مبنای مسئولیت مدنی در فقه امامیه، حقوق ایران و افغانستان. *دوفصلنامه یافته‌های جزا و جرم‌شناسی*، ۳(۲۲-۳)، ۱۰۰-۱۰۴. http://cr.miu.edu.af/article_100044.html?lang=fa
- شاه‌پری، غ.، صادقی، ح.، عساری، ع. و حسن زاده، م. (۱۳۹۵). بیمه، راهکاری مؤثر در مدیریت بلایای طبیعی. *مدیریت مخاطرات محیطی*، ۳(۴)، ۳۴۵-۳۶۴. https://jhsci.ut.ac.ir/article_62370.html
- شمسی، ج. و سلطانی، م. (۱۳۹۹). مسئولیت بیمه‌گر در برابر راننده مسبب حادثه در قانون جدید بیمه اجباری. *پژوهشنامه بیمه*، ۹(۲)، ۲۱۰-۲۲۰. <https://doi.org/10.22056/ijir.2020.01.06>
- عباسلو، ب. و کرمی قهی، م. (۱۳۹۳). قاعده جانشینی در حقوق بیمه. *پژوهشنامه بیمه*، ۴(۱)، ۱۴۷-۱۶۱. <https://doi.org/10.22056/ijir.2015.01.09>
- قرآن کریم. (۱۳۹۱). (م. م. فولادوند، مترجم). نشا. <https://lib.eshia.ir/1/13494/ir>
- قسمتی تبریزی، ع. (۱۴۰۰). نظام جبران خسارات در صندوق بیمه همگانی حوادث طبیعی. *پژوهش حقوق خصوصی*، ۱۰(۳۷)، ۱۷۹-۲۱۰. <https://doi.org/10.22056/jplr.2022.646367,2626>
- کریمی، آ. (۱۴۰۲). کلیات بیمه. *پژوهشکده بیمه وابسته به بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران*. <https://ketab.ir/Book/C0616141-5033-ED611-B42F-E413008V4696>
- محقق داماد، س. م. (۱۳۹۳). قواعد فقه (بخش مدنی). مرکز نشر علوم اسلامی <https://lib.eshia.ir/71421/1/>
- مرادی‌فر، ب.، شیخ‌الملوک، ح. و باقرآبادی، ف. (۱۳۹۹). الزامات بازنگری در مسئولیت مدنی خسارات حوادث غیرمترقبه طبیعی به شهروندان در ایران (رویکردی مبتنی بر حقوق شهروندی و حکمروایی خوب بحران). *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۳(۴)، ۳۴۳-۳۴۵. https://jouspsiran.ir/article_160221.html?lang=fa
- مفید، م. م. (۱۳۶۸). مقتضای جامعه مدرسین حوزه علمیه قم؛ دفتر انتشارات اسلامی. <https://noorlib.ir/book/info/1064>
- مکارم شیرازی، ن. (۱۳۷۰). قواعد فقهیه (ج. ۱). مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب. <https://lib.eshia.ir/27046/1/10>
- ملکی‌زاده، ح.، ناصحی، ع. و پورسعید، ر. (۱۴۰۳). مسئولیت مدنی بدون تقصیر

- دولت در بلایای طبیعی. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶(۴)، ۱۱۸-۱۳۱. https://scart.uok.ac.ir/article_۶۳۰۶۸.html
- ملکی‌زاده، ح.، و ناصحی، ع. (۱۴۰۱). جبران خسارت حوادث طبیعی بر مبنای مسئولیت مدنی جمعی (بررسی تحلیلی قانون تأسیس صندوق بیمه همگانی حوادث طبیعی مصوب ۱۳۹۹/۸/۵). ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۵(۶)، ۱۹۶۸-۱۹۸۱. https://jou.spsiran.ir/article_۱۶۶۴۰۱.html
- نجفی، م. ح. (۱۳۶۲). جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام (ج. ۱-۴۳). دار إحياء التراث العربی. <https://lib.eshia.ir/10088>
- هرورانی، ح. (۱۳۹۰). بررسی تجربه بیمه حوادث طبیعی در کشورهای منتخب و ارائه راهکارهای مناسب برای ایران. ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۹(۷). <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/۸۰۳۹۶۰>
- Abbasloo, B., & Karami Ghahi, M. (2014). Principle of subrogation in insurance law. *Iranian Journal of Insurance Research*, 4(1), 147-161. <https://doi.org/10.22056/ijir.2015.01.09> [In Persian].
- Afkar, H., Khodabakhshi, A., & Seyyedzadeh Sani, S. M. (2020). Identifying the insurer's liability in the criminal process. *Iranian Journal of Insurance Research*, 9(1), 113-125. <https://doi.org/10.22056/ijir.2020.01.08> [In Persian].
- Aghakouchak, A., Chiang, F., Huning, L. S., Love, C. A., Mallakpour, I., Mazdiyasn, O., Moftakhari, H., Papalexiou, S. M., Ragno, E., & Sadegh, M. (2020). Climate extremes and compound hazards in a warming world. *Annual Reviews*, 48, 519-548. <https://doi.org/10.1146/annurev-earth-071719-055228>
- Ahmadi, Kh. (2013). The effectiveness of principles and rules of insurance law in proving tort for natural hazards. *Iranian Journal of Insurance Research*, 2(1), 45-53. <https://doi.org/10.22056/ijir.2013.01.04> [In Persian].
- AIR Worldwide. (2019). *Demand Surge Perspective on the Canterbury Earthquake Sequence* [White paper]. <https://www.preventionweb.net/news/air-worldwide-releases-updated-earthquake-model-new-zealand>
- Babaei, I. (2020). The concept of civil liability. *Research and Development in Comparative Law*, 3(6), 11-29. https://jcl.illrc.ac.ir/article_243172.html?lang=fa [In Persian].
- Berlemann, M., & Eurich, M. (2021). Natural hazard risk and life satisfaction—Empirical evidence for hurricanes. *Ecological Economics*, 190, 107194. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2021.107194>
- Boccard, N. (2018). Natural disasters over France a 35 years assessment. *Weather and Climate Extremes*, 22, 59-71. <https://doi.org/10.1016/j.wace.2018.07.005>
- Bokharaei, R., Khanizadeh, F., & Ostad Ramazan, A. (2019). *Flood Insurance in Iran and Selected Countries* [Research Project No. 99]. Insurance Research Institute, Central Insurance of Iran. <https://www.irc.ac.ir/fa-IR/Irc/4944/Articles/view/16040/1> [In Persian].
- Booth, K., & Kendal, D. (2019). Underinsurance as adaptation: Household agency in places of marketisation and financialisation. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 52(4), 728-746. <https://doi.org/10.1177/0308518X19879165>
- Botzen, W. J. W., van den Bergh, J. C. J. M. & Bouwer, L. M. (2010). Climate change and increased risk for the insurance sector: A global perspective and an assessment for the Netherlands. *Natural Hazards*, 52, 577-598. <https://doi.org/10.1007/s11069-009-9404-1>
- Bradt, J. T., Kousky, C., & Wing, O. E. (2021). Voluntary purchases and adverse selection in the market for flood insurance. *Journal of Environmental Economics and Management*, 110, 102515. <https://doi.org/10.1016/j.jeem.2021.102515>
- Dehghan, A. M., Fahimi, A., & Farina, P. (2018). Catastrophe bonds securitization in Iran's insurance industry. *Journal of Investment Knowledge*, 7(27), 277-298. http://www.jik-ifea.ir/article_12967.html?lang=en [In Persian].
- Ebrahimi Khusfi, M., Pourasghar Sangachin, F., & Ebrahimi Khusfi, Z. (2023). Natural disasters in Iran: Challenges facing the country during the seventh development plan. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 15(1), 67-94. <https://doi.org/10.22035/isih.2023.4485.4459> [In Persian].
- Ghesmati Tabrizi, A. (2021). Compensation system in the public insurance fund of natural disasters. *Private Law Research*, 10(37), 179-210. <https://doi.org/10.22054/jplr.2022.64636.2626> [In Persian].
- Gissing, A. (2020). 2019/2020 Australian bushfire season. *Risk Frontiers Newsletter*, 19(3). <https://riskfrontiers.com/insights/2019-2020-australian-bushfire-season/>
- Gissing, A., Timms, M., Browning, S., Crompton, R., & McAneney, J. (2021). Compound natural disasters in Australia: A historical analysis. *Environmental Hazards*, 21(2), 159-173. <https://doi.org/10.1080/17477891.2021.1932405>
- Guillier, F. (2017). French insurance and flood risk: Assessing the impact of prevention through the rating of action programs for flood prevention. *International Journal of Disaster Risk Science*, 8, 284-295. <https://doi.org/10.1007/s13753-017-0140-y>
- Herourani, H. (2011). A study of natural disaster insurance experiences in selected countries and the provision of appropriate solutions for Iran. *Monthly Journal of Expert Reports of the Islamic Republic of Iran Parliament Research Center*, 19(7). <https://rc.majlis.ir/fa/news/show/803960> [In Persian].
- Hosseini Zahmatkesh, R. S., Vaziri, M., & Yaghouti, E. (2021). Investigating government civil liability in compensating for natural hazards and the role of crisis management in reducing it (Flood case study). *Medical Law Journal*, 15, 621-630. <https://ijmedicallaw.ir/article-1-1437-en.html> [In Persian].
- Iorns Magallanes, C. (2020). Case studies on insurance and compensation after natural disasters (Victoria University of Wellington Legal Research Paper No. 64/2020). <https://doi.org/10.2139/ssrn.3685502>
- Karimi, A. (2023). *General insurance*. Insurance Research Institute affiliated with the Central Insurance of the Islamic Republic of Iran. <https://www.hoghoghyaar.com/product/%DA%A9%D9%84%D-B%8C%D8%A7%D8%AA-%D8%A8%D-B%8C%D9%85%D9%87-%D8%A2%D-B%8C%D8%AA-%DA%A9%D8%B1%DB%8C%D9%85%D>

- B%8C/ [In Persian].
- Keucheyan, R. (2023). The environment making state and climate change: The french cat nat reinsurance scheme under strain. *Antipode*, 55(2), 506-526. <https://doi.org/10.1111/anti.12901>
- Khajeh, M., Raei, M., & Ansari Mehryari, A. (2023). Obligation to international cooperation in the event of disasters. *Journal of Legal Research*, 22(55), 49-80. https://jlr.sdil.ac.ir/article_154134.html?lang=en [In Persian].
- Kousky, C. (2019). The role of natural disaster insurance in recovery and risk reduction. *Annual Reviews*, 11, 399-418. <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-resource-100518-094028>
- Kunreuther, H. (1966). The case for comprehensive disaster insurance. *Journal of Law and Economics*, 11(1), 133-163. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/466646?journalCode=jle>
- Makarem Shirazi, N. (1991). *Qawa'id Fiqhiya* (Vol. 1). Qom, Iran: Madrasa al-Imam Ali ibn Abi Talib. <https://lib.eshia.ir/27546/1/10> [In Persian].
- Malekizadeh, H., & Nasehi, A. (2023). Compensation for natural disasters based on collective civil liability (Analytical study of the law establishing the general natural disaster insurance fund approved on 8/5/1399). *Iranian Journal of Political Sociology*, 5(6), 1968-1981. https://jou.spsiran.ir/article_166401.html [In Persian].
- Malekizadeh, H., Nasehi, A., & Poursaid, R. (2025). Civil liability without the fault of the government in natural disasters. *Sociology of Culture and Art*, 6(4), 118-131. https://scart.uok.ac.ir/article_63068.html [In Persian].
- March, A. (2016). Integrated planning to reduce disaster risks: Australian challenges and prospects. *Built Environment*, 42(1), 158-173. <https://doi.org/10.2148/benv.42.1.158>
- Melser, D., Le, T., & Ruthbah, U. (2024). Climate change and its impact on home insurance uptake in australia. *Ecological Economics*, 222, 108195. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2024.108195>
- Mohaghegh Damad, S. M. (2014). *Qawa'id Fiqh (Civil section)*. Islamic Sciences Publishing Center. <https://lib.eshia.ir/71421/1/0> [In Persian].
- Monti, A. (2010). Survey of country approaches. In OECD (Ed.), *Financial Management of Large-scale Catastrophes* (pp. 41-142). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264041516-en>
- Moradifar, B., Sheikh Al-Maluk, H., & Bagharabadi, F. (2021). The requirements of revising the civil responsibility for the damages caused by natural disasters to citizens in Iran (An approach based on citizenship rights and good crisis governance). *Iranian Journal of Political Sociology*, 3(4), 3433-345. <https://doi.org/10.30510/psi.2022.368799.4123> [In Persian].
- Najafi, M. H. (2020). *Jawahir al-Kalam fi Sharh Sharai' al-Islam*. Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi. <https://lib.eshia.ir/10088> [In Arabic].
- Pagano, A. J., Feofilovs, M., & Romagnoli, F. (2018). The relationship between insurance companies and natural disaster risk reduction: Overview of the key characteristics and mechanisms dealing with climate change. *Energy Procedia*, 147, 566-572. <https://doi.org/10.1016/j.egypro.2018.07.072>
- Paleari, S. (2019). Disaster risk insurance: A comparison of national schemes in the eu-28. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 35(1), 101059. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.12.021>
- The Qur'an (M. M. Fouladvand, Trans.). (2012). Nashta. <https://lib.eshia.ir/13494/1/0> [In Persian].
- Rastgoo, H., Abbasi, E., & Bijani, M. (2024). Analysis of agricultural insurance vulnerability in the face of natural disasters: Insights from Iran. *Environmental and Sustainability Indicators*, 23, 100429. <https://doi.org/10.1016/j.indic.2024.100429>
- Rizai, G., & Abedi, M. (2021). A comparative study of the basis of civil liability in imami jurisprudence. *Iranian and Afghan law*, 1(1), 3-22. http://cr.miu.edu.af/article_100044.html?lang=en [In Persian].
- Sobat, G. A. (2018). *Familiarity with Insurance*. Insurance Research Institute affiliated with the Central Insurance of the Islamic Republic of Iran. <https://www.iraninsurance.ir/w/%D8%A2%D8%B4%D9%86%D8%A7%D-B%8C%D8%B8C-%D8%A8%D8%A7-%D8%A8%D-B%8C%D9%85%D9%87-5> [In Persian].
- Shahpari, G., Sadeghi, H., Assari, A. & Hasanzadeh, M. (2017). Insurance; an Effective Solution of Natural Hazard Management. *Environmental Management Hazards*, 3(4), 345-364. <https://doi.org/10.22059/jhsci.2016.62370> [In Persian].
- Shamsi, J., & Soltani, M. (2020). Insurer's liability against the reasoned driver who caused the accident in the new law of compulsory insurance. *Iranian Journal of Insurance Research*, 9(2), 210-220. <https://doi.org/10.22056/ijir.2020.02.06> [In Persian].
- Shaykh Mufid, M. (1990). *Al-Muqni'a*. Kongreh-e Hezareh-ye Shaykh Mufid. <https://noorlib.ir/book/info/1564/%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D9%86%D8%B9%D8%A9> [In Arabic].
- Sheehan, B., Mullins, M., Shannon, D. & McCullagh, O. (2023). On the benefits of insurance and disaster risk management integration for improved climate-related natural catastrophe resilience. *Environment Systems and Decisions*, 43, 639-648. <https://doi.org/10.1007/s10669-023-09929-8>
- Swiss Re Institute. (2018, April 10). *At USD 144 Billion, Global Insured Losses from Disaster Events in 2017 Were the Highest Ever, Sigma Study Says* [Press release]. https://www.swissre.com/dam/jcr:cb64631b-8c39-449c-8ce5-ebab62588759/nr20180410_sigma_global_insured_losses_highest_ever.pdf
- Swiss Re Institute. (2019, December 19). *Global Catastrophes Caused USD 56 Billion Insured Losses in 2019, Estimates Swiss Re Institute*. Retrieved December 24, 2024, from <https://www.swissre.com/media/news-releases/nr-20191219-global-catastrophes-estimate.html>
- Wikipedia Contributors. (2024). Natural disaster. In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved October 28, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Natural_disaster

AUTHOR(S) BIOSKETCHES	معرفی نویسندگان
مهدی مولائی (Mehdi Molaei)، کارشناسی ارشد، گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران، تهران، ایران. - Email: Mehdi.molaei4026@iau.ir - ORCID: 0009-0009-6763-2057	
HOW TO CITE THIS ARTICLE Molaei, M. (2026). A comparative study of the insurer's liability in Iran versus leading countries (France, Japan, and the United States), including its legal challenges. <i>Iranian Journal of Insurance Research</i>, 15(1), 33-48. DOI: 10.22056/ijir.2026.01.03 URL: https://ijir.irc.ac.ir/article_160349.html	

